

Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovlu

Rájáhis čáziiddikšun 2016-2021

2016

Čállit: Camilla Öhman, Sara Elfvendahl, Lisa Lundstedt ja
Emma Palmgren/ Norrbottene leanastivrra

Eira Luokkanen, Annukka Puro-Tahvanainen ja Pekka Räinen/
Lappi Ealáhus-, johtolat ja birasguovddáš

Virve Sallialmi/ Suomelaš-ruottelaš rádječáhcekommišuvdna

Almmustahttinjahki: 2016, 1.preantalohku

Bearbmagovva: Vastavalo/ Juhani Syväoja

Duogábealli: Norrbottena leanastivrra

Layout: Pohjois-Suomen Visual Design Oy, Tornio

Paino: Erweko Oy, Oulu

Sisdoallologahallan

Sisdoallologahallan	3
Ovdasáhka	4
1. Láidehus	7
2. Čáziiddikšun ja rájáid rasttildeaddji ovttasbargu	8
3. Duortnosjoga golanguovlu	12
4. Olbmo doaibma ja váikkuhusat	17
5. Čáziid dili	24
6. Čáziiddikšuma doaibmabijut	28
7. Čáziiddikšuma ovddideapmi	32
8. Diehtogáldut	36
Mielddus 1 - Birasmihttomearit ja spiehkaseamit	38
Mielddus 2 – Čáziid dili čuovvun	40
Mielddus 3 – Čáziid dili árvvoštallan	44
Mielddus 4 – Sierra guovllut	46
Mielddus 5 – Eará čáziiddikšumii váikkuhan EU-direktiivvat	48
Muittu čállagat	50

Ovdasáhka

Čáhci lea vuolggasadji buot ealli tinggaide min birrasis. Čáhci lea vaikke guđelágan ealániid eallinbiras ja buot ealli tinggat, olmmoš maiddá, ávkkástallet čázi juhkan- ja geavahančáhcin. Čáhci čatná min olbmuid eallima birrajohtimii; olbmo rohpas lea 70 % čáhci. Čáhci lea maiddá vealtameahttun boramušbuvttadeapmái, mánggaide dálkkádatdoaimmaide ja buvttadanproseassaide. Čáhci ovtas doppe eallán ealli ealániin, šattuin ja ealliin lea šaddansadji mángga olmui vealtameahttun proseassaide. Čáhci dahká vejolažžan mánggabealat lustaáiggi ja ekonomalaš doaimma. Otná beaivve, dego olmmošgácci oppa historjjá áigge lea vuodđu olbmo eallinbirasii nu servodatlaččat, kultuvrralaččat go ekonomalaččatge, nuppastuvvi dálke- ja dálkkádatdiliin.

Ipmárdus čáziiddikšuma dehálašvuodas lea ain eanet čielgan mañimuš logijagiid áigge. Eurohpá uniovnna čáhcepolitihka rápmadirektiivva (2000/60/EG) mielde lávkejuvvui ovddasguvlui čáhcesuodjaleami oppalašvuoda guvlui buot Eurohpá Uniovnna guovllu čáziid suodjaleapmin. Čáhcerápmadirektiivvas rájái rasttildeaddji čázádagat leat riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllut, mii oaivvilda dan, ahte daid riikkat mat juhket riikkaidgaskasaš čázádaga galget bargat ovtas čáziid buori dili fáhtemii.

Jagi 1809 rájes Duortnos- ja Muonájogat ja Geaggáneatnu leat dahkan Suoma ja Ruota gaskasaš rájá. Jogat dahket Davvi-Eurohpá stuorámuš luonddudili johkashystema. Fuolatkeahtá čáhcái sárgojuvvon rájás Fávli ain ovtasta olbmuid, áibbas dego dat leat dahkan duháhiid jagiid ovdal riikkarájái šaddama.

Rájái rasttildeaddji ovtasbarggus lea Duortnosleagis guhkes ja mánggabealat historjá, muhto čáziiddikšuma bokte lea ain ovddideami dárbu. Dát áššegirji čohkke oktii dieđuid birrasa dilis ja dárbbášlaš doaibmabijuin Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čázádatguovllus. Seammás dihkádit linnjá boahhtevuhtii oktasá čázádatguvlomet dikšumis. Čáziid buorre kvalitehta sihkarastojuvvo oktasá vásttolaš doaimmain, oktasá doaibmabijuin.

Govva: Vastavalo / Seppo Alatalo

Duortnosleahki oainnus Övertorneå Luppiobergas.

Duortnosjoga sáttogáttit. Govat Jörgen Naalisvaara

1. Láidehus

E U čáhcerápmadirektiivva lea jagis 2000. Direktiivva mihttomearri lea, ahte lahttoriikkat galget beassat gieračáziin buorre ekologalaš ja kemijalaš dillái ja vuodđočáziin buori dillái meari ja kemija dáfus. Dát oaivvilda geavatláččat dan, ahte čáhcešattolašvuohta ja -ealánat sáhttet eallit buori eallinbirrasis ja ahte olbmui lea anus buhtes juhkančáhci.

Čáziiddikšuma vuolggasadji lea čázádatguovlluin (golanguovlu) hálldahuslaš rájain fuolatkeahhtá. Čázit ja čázádatguovllut mat rasttildit našuvnnalaš rájaid leat riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllut. Dáid guovlluin lahttoriikkat galget bargat ovtas čáziiddikšumis.

Juohkehaš čáziiddikšunguvlui dahkkojuvvo čáziiddikšunplána, Dikšunplánas govvejuvvo mo čáhcebirrása birasmihttomearit fáhtejuvvojit guđege čáziiddikšuma plánaáigodagas. Plánaáigodat lea guđa jagi guhkkošaš perioda ja čáziiddikšunplána beaiváduvvo guđa jagi gaskka.

Čáziiddikšunplána lea dehálaš bargobierggas čáziid dili dorvvasteamis ja buorideamis. Čáziiddikšunplána galgá sistsidoallat ee. čoahkkáigeasu čáhcečoahkiidemiid ekologalaš ja kemijalaš dilis, birasmihtomeriin ja doaibmabijuin maiguin dát mihttomearit ollašuhttojuvvojit. Dát áššegirji lea čoahkkáigeassu našuvnnalaš čáziiddikšunplánain Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllus.

Dán raporttas govvejuvvon Duortnosjoga našuvnnalaš čázádatguovlu gokčá Duortnos- ja Muonájoga ja Geaggáneanu oktan oalgejogaidisguin. Raporta govve suomelaš ja ruottelaš čáziiddikšunplána váldočuoggáid, čáziid dili, čáziiddikšuma hástalusaid rájaidrasttildeaddji čázádatguovllus ja makkár leat dat hástalusat, maid Duortnosjoga čázádatguovllu buori dili bajásdoallama dahje fáhtemii sikten plána oktavuođas deaividit.

Našuvnnalaš čáziiddikšunplánat leamašan oaidninláhkáid gullama várás: Čáziiddikšunplána Duortnosjoga Suoma beale oasis 1.10.2014-31.3.2015, ja Bottenvik čáziiddikšunplána 1.11.2014-30.4.2015. Suoma beale plána dohkkehuvvui 3.12.2015. Ruotta dohkkehii plánas jagi 2016. Plánat gusket áigodaga 2016-2021. Čáziiddikšunplána gárvvisteapmi lea suomelaš ja ruottelaš čáhcevirgeoapmahačča ovddasvástádussan.

Vuosttas ja nuppi plánajorrosa oktavuođas ii lean vejolaš gárvvistit oktasas čáziiddikšunplána. Dása lei sivvan ee. earut organisašuvnnain ja metodologiijas sihke earut plánaáigetávvaliin ja eará našuvnnalaš háltelinnjain. Dát raporta sistsidoallá govvádusa maiddáid hástalusain ja vealtameahtun doaibmabijuin, maid dárbbasit oktiiveiveheami ovddideamis čuoovvovaš plánaáigodagas.

Raporta lea čohkkejuvvon ovtasbarggus Norrbottena leanastivrrain (mii lea maiddáid Mearrabađa čáhcevirgeoapmahaš), Lappi ealáhus-, johtolat- ja birasguovddáziin ja Suomelaš-ruottelaš rádjacháhcekommišuvnnain.

2. Čáziiddikšun ja rájáid rasttil-deaddji ovttasbargu

Duortnosjoga čáziiddikšunguovlu lea okta Suoma gávccii čáziiddikšunguovllus. Ruotta lea juhkkovvon viđa čáziiddikšunguvlui, main Duortnosjoga čázádatguovlu gullá Bottenvik čáziiddikšunguvlui. Dás šaddet hástalusat heivehit čáziiddikšumis seammá vuodđojurdagiid ja ráhkadusa oktasaš čázádatguovllus. Ruota lánkaásaheami ja vuodđojurdagiid heivehit Ruota bealde ja Suoma lánkaásaheami ja mearrádusat leat anus Suoma bealde. Čáziiddikšuma raporterin EU:i dahkkojuvvo sierra našuvnnalaččat, Ruotta raportere čáhcečohkiideamiid Ruotas ja Suopma fas iežas. Goappat riikkat raporterejit riikkarájá čáhcečohkiideamiid.

Čáziiddikšun Suomas

Duortnosjoga Suoma beale oasis vástovirgeoapmahaš lea Lappi ealáhus-, johtolat- ja birasguovddáš Roavenjárggas (EJB-guovddáš). Čáziiddikšunplánat buot Suoma čáziiddikšunguovlluide gárvvistuvvojit guovlulaš EJB-guovddážiin ovttasbarggus guovlulaš čanusjoavkkuiguin. Ovttasbargojoavkkuin leat sierra sektoriid čanusjoavkkut. Joavkkuid doaibman lea evttohit mihttomeriid čáziiddikšumis ja váldit beali plánaevttohus-sii sihke daidda čielggademiide ja prográmmaide, mat leat evttohusaid vuodđun.

EJB-guovddášat leat lassin ovttas sektordoaibmiiguin gárvvistan guovlulaš čáziid suodjaleami, geavaheami ja čáhcebálvalusaid guoskevaš plánaid. Lassin lea gárvvistuvvon sierra dihto čázádatguovlluid guoskevaš ovddidanplánaid.

Buot virgeoapmahaččat galget barggustaset, ee. plánaid ja mearrádusaid oktavuodas, váldit vuhtii čáziiddikšunplánain. Ná galgá meannudit ee. biraslobiaid gieđahallama oktavuodas.

Čáziiddikšun Ruotas

Bottenvik čázádatguovllus Norrbottena leanaráđđehus lea čáziiddikšuma vástovirgeoapmahaš (Vattenmyndighet). Čáhcevirgeoapmahaš čoaggana ráđđehusa ásahan Čáhcedelegašuvnnas, mii bargá mearrádusaid ja koordinere oppalašvuoda. Juohke čáhcevirgeoapmahaččas lea kansliija, mii oassái koordinere barggu čázádatguovllus oassái bargá ovttasbarggu njealji eará čáhcevirgeoapmahaččain. Juohke leanastivrras lea maidái válmmaštallančállingoddi, mii čoaggá vuodđodieđuid, dahká klassifiseremiid ja gárvvista evttohusaid doaibmabidjun guđege čáhcečohkiideapmái.

Čáhcevirgeoapmahaš vástida das, ahte evttohusat biraskvalitehtanorbman, dikšunplánan ja stivrendoaibmabidjun gárvvistuvvo ovttasbarggus našuvnnalaš ja guovlulaš virgeoapmahaččaiguin ja gieldaiguin. Proseassas leat mielde maidái doaimmahárjeheaddjit ja eará intreassajoavkkut čázádatguovllus. Čáhcedelegašuvdna dahká loahpalaš mearrádusa oppa čázádatguovllu biraskvalitehtanorpmain, doaibmabidjoprográmmas ja dikšunplánas.

Vástu mearriduvvon doaibmabijuid ollašuhttimis lea virgeoapmahaččain ja gielddain.

Guovlulaš koordineren

Duortnosjoga guovllus lea guhkes historjá ja guovllu olbmot leat álo bargan ovttas badjel riikkarájá. Riikkaid gaskkas leat dahkan earálágan soahpamušaid guovllu doaimmaide laktásettiin, dáid joavkkus čáhcai gullevaš guovllut.

Čáhcerápmadirektiivva ásaha čielga mihttomeriid ovttasbargui. Direktiivva 3 artihkkala mielde čázadatguovlu, mii lea eanet go ovttalahttoriikka guovllus, meroštallo riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllun. Jagi 2003 Suopma ja Ruotta soabaiga riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllu rájain. Jagi 2010 Suopma ja Ruotta vuolláičáliiga ođđa stáhtasoahpamuša: Suoma ja Ruotta gaskasaš rádjajohkasoahpamuša. Rádjajohkasoahpamuš lea addojuvvon lága dásis goappat riikkas. Soahpamuša birii gullet Geaggáneatnu, Muoná- ja Duortnosjohka ja dáid oalgesuorit ja gáddečázit Durdnosa ja Háhpáránddi ovddabealde. Soahpamuš addá rámaid guovttigaskasaš ovttas ja meroštallá hálldahuslaš meannudemiid čázadatguovllus ja Suopmelaš-ruottelaš rádjachcekommišuvnna doaimmaid. Našuvnnalaš virgeoapmahaččat, mat leat našuvnnalaš láhkaásaheamis meroštallojuvvon, vástidit čáhcerápmadirektiivii gullevaš barggus ja direktiivva doaibmabijus.

Bihtás 8. Diehtogáldut leat liŋkkat rádjajohkasoahpamušii sihke raporttat vulobealde máinnašuvvon fidnuin.

Ovttasbargu riikkaid gaskka

Guovlulaš virgeoapmahaččat Davvi-Suomas ja Ruottas leat 1990-logu loahpa rájes bargan ovttas earálágan čáziiddikšuma fidnuiguin Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čázadatguovllus. Ovttasbargu riikkaid gaskka lea laktásan prinsihpaid harmoniseremii sikejeaddji metodaidda veardádallamiin čuovvuma, juohkima, tiippaide juohkima, karakteriserema ja čáziidčohkiidemiid klassifiserema ja doaibmabidjodárbbuid dáfus.

Jagi 2010 almmustahttui oktasaš raporta, mas govvejedje birrasa dili Duortnosjogas (Torne älv – tillstånd och belastning/Tornionjoki – vesistön tila ja kuormitus). Raportta mihttomearrin lei čohkket dieđuid Duortnosjoga váldorokki ja dan deháleamos oalgesuriid dilis sihke árvvoštallat mo čázadatguovllu oppalašnoađuheapmi ja eará deattut váikkuhit čázadahkii. Das gieđahallet maiddá birasdiedu váilevuodaid ja dárbbu joatkkačielggademiide. Muhtun jurdda lei dat, ahte vásáhusat raportta duohken leamašan fidnus livčče ávkin boahhtevaš čáziiddikšunbarggus.

Plánabaji 2009-2015 dahkkojuvvui oktasaš brošyra čáziiddikšumis Duortnosjogas, mii lei čujuhuvvon sihke suoma- ja ruotagielat álbmogii.

Stuorámus oassi ovttasbarggus lea dahkkon ng. TRIWA-fidnun (The River Torne International Watershed), mas maiddá eará doaibmit EJB-guovddáša ja leanahálldahusa olis leat leamašan mielde. Fidnut leat ollašuhhton Eurohpá guovloovddidanruhtaraju doarjagiin Interreg Nord-fidnun.

- Vuosttas fidnus TRIWA I (2003-2006) ovddidedje oktasaš gieračáziid tiippaide juohkima ja evt tohusa jávrriid ja čázádagaide ekologalaš dili oktasaš čuovvunprográmma, Vuodđodieđuid čohkkejedje oktasaš gieddeinventeremiiguin.
- Nuppi fidnus TRIWA II (2006-2008) guovddázis lei riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllu čáziiddikšun (TRIWA I ja II -fidnuid oktavuodas árvvoštalle maiddá riikkaid jávrriid ja čáziid guoskevaš biologalaš árvvoštallanprinsihpaid.
- TRIWA III mielde besse lagabui oktasaš doaibmabidjoprográmma. TRIWA III mihttomearrin lei gárvvistit ovtas suomelaš-ruottelaš doaibmabidjoprográmma dakkár Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllu čáhcebirrašiid ovddedje divvumii, maidda vuovdedoalu váikkuhusat leat čuohcán. Nubbin mihttomearrin lei nannet daid doaibmiid ovtasbarggu, geaid čáziiddikšuma doaibmabijut gusket guovllus. Fidnui gulai čázádaga hydro-morfologalaš dili gieddeinventeren ja vuovdedoalu birassuodjalanvugiid árvvoštallan.

Ovtasbargodeaivvadeimiid Norrbottena leanastivrrain, Lappi EJB-guovddážiin ja Suomelaš-ruottelaš rádjahcekommišuvnnain leat ordnen jeavddalaččat Duortnosjoga áigeiguovdilis áššiin. Dehálaš gažaldat leamašan árvvoštallat man viidát guovllu plánaid ja prográmmaid oktiiveheami sáhtá ollašuttit, ja earuhit daid doaibmabijuid, maid dárbbášat oktiiveheami ovddideamis dás duohkoge. Dán barggus leamašan mielde maiddá našuvnnalaš virgeoapmahaččat goappat riikkain.

Davvi-Kalohttaovttasbargu

Duortnosjoga guoskevaš dávjjes ovtasbarggu lassin leat davvi čáziiddikšunguovllut Davvi-Kalohtas deaivvadan ain ođđasit ovtasbargočoahkimiin Norgga golmma davimus eanagotti, Nordlándda, Romssa ja Finnmárkku sihke Norrbottena leanastivrra ja EJB-guovddáža gaskka. Mihttomearrin leamašan dieđuid molsun ja buoridit čáziiddikšuma koordinerema rájádrasttildeaddji čázádatguovlluin.

Suomelaš-ruottelaš rádjahcekommišuvdna

Suomelaš ja ruottelaš virgeoapmahaččat dahke ovtasbarggu čáziiddikšumis jo ovdal čáhcerápmadirektiivva. Jagi 1971 Suoma ja Ruota ráđdehusat vuolláičálie soahpamuša suomelaš-ruottelaš rádjajohkaguovllus ja vuodđidedje suomelaš-ruottelaš rádjajohkakommišuvdna, mii álggahii barggus 1972. Dát kommišuvdna doaimmai vuosttažettiin čáhcelohpevirgeoapmahažžan. Jagi 2010 dahkkojuvvui ođđa riikkaid gaskasaš rádjajohkasoahpamuš, mii bođii fápmui 1.10.2010 lága dásis goappat riikkas. Soahpamušain sirde lohpeáššiid giedahallama našuvnnalaš lohpevirgeoapmahaččaide ja ođđa suomelaš-ruottelaš rádjajohkakommišuvdna vuodđuduvvui. Ođđa kommišuvdna váldodoaimma lea ovddidit riikkaid gaskasaš čáziiddikšuma koordinerema čáhcerápmadirektiivva 3.4. artihkal mielde sihke ovddidit virgeoapmahaččaid ja gielddaid ovtasbarggu dulve- ja birasvahágiid doarjumin rádjajogain. Kommišuvdna galgá maiddá bearráigeahččat soahpamuša heiveheami goappat riikkas ja ovddidit ovtasbarggu čázádatguovllus. Kommišuvnnas lea vuoigatvuohta addit cealkámušaid, váidit mearrádusain ja dahkat álgagiid.

Duortnosjoga čáhceparlameanta

Duortnosjoga čáhceparlameanta dahkkojuvvui jagi 2007 rabas ja rájádrasttildeaddji, čáhceáššiid giedahallamii dieđulonohallama, háleštallama ja ovtasbarggu foruma guovllun. Čáhceparlameanta lea jahkásaš suomelaš-ruottelaš seminára, mii lea rabas buohkaide, geat leat beroštuvvan. Suomelaš-ruottelaš rádjajohkakommišuvdna lea vástidan čáhceparlameantta hálldahusas ja jahkásaš semináras jagis 2011 rájes.

Mearrabađa čáziiddikšunguovlu lea ásan 13 guovlulaš ovtasbargojoavku stuorát johkačázádagaide ja riddoguvlui. Joavkkuid nammadit čáhceráđđin. Čáhceráđit sáhttet čoagganit báikkálaš virgeoapmahaččaid

ja fitnodagaid ovddasteaddjiin ja olbmui, geat leat beroštuvvan birrasis. Dárkkuhussan lea, ahte dát ráđit doibmet lijkat leanaráđđehusa ja eará lahtuid gaskka. Duortnosjoga čáhceparlameanta doaibmá Duortnosjoga čázádatguovllu čáhceráđđin.

Suoma beale ovttasbargojoavku lea oppa Lappi oktasaš. Dat lea ásahuvvon našuvnnalaš čáhcerápmadi- rektiivva guoskevaš láhkaásaheami vuodul ja joavku bargá maiddái Duortnosjoga čázádatguovllu gažalda- gaiguin. Čáhceparlameanta lea oassi dán fierpmádagas.

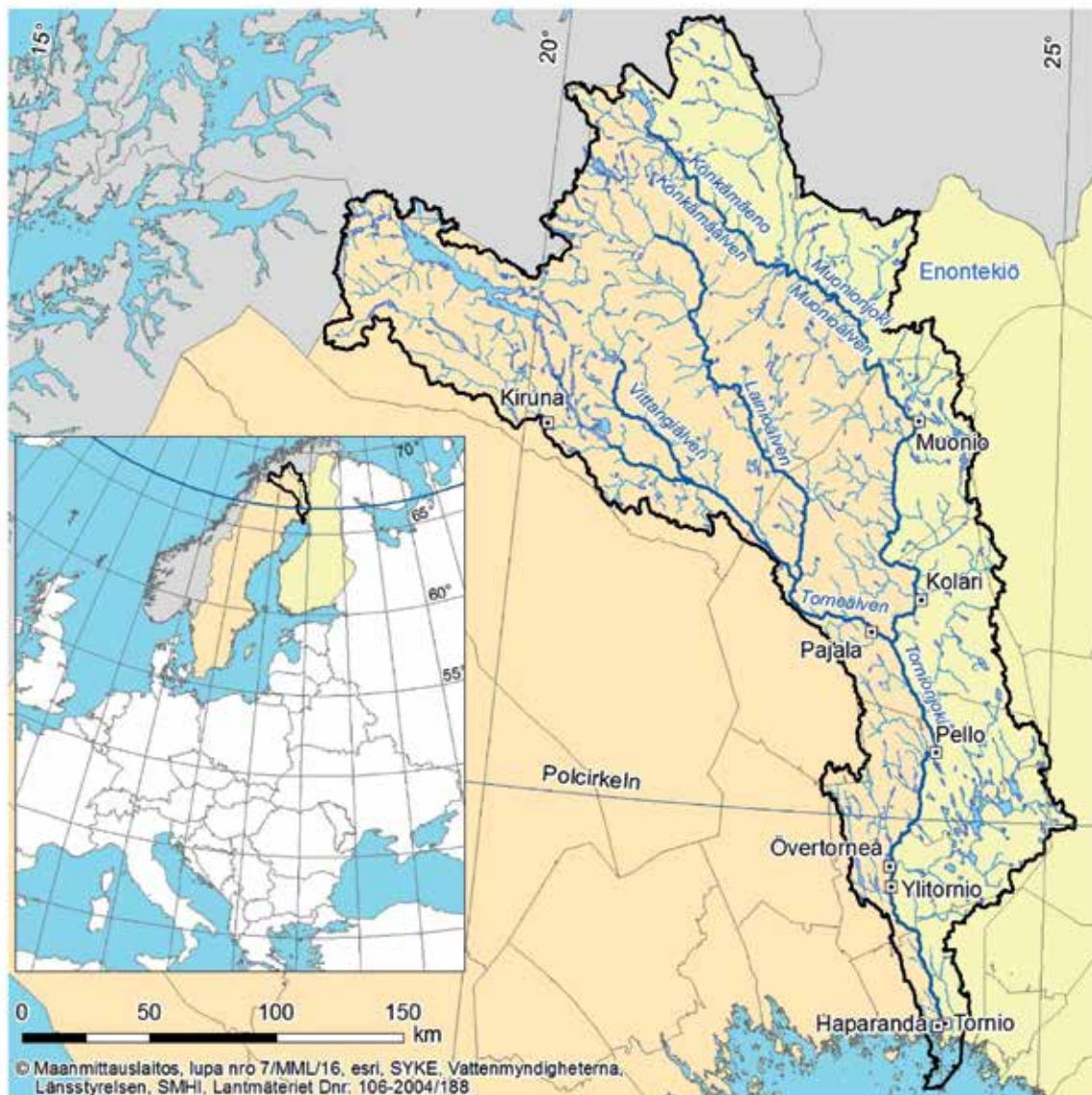

Duortnosjoga Čáhceparlameanta lea jahkásaš deaivvadanforuma, mas sátnevuorut simultánadulkojuvv- jit ruoŧa- ja suomagillii. Govva Rádjačáhcekommišuvdna.

1. Duortnosjoga golganguovlu

Duortnosjohka lea okta Ruota ja Suoma stuorámus jogain, Joga golganguovllu sturrodat lea 40 470 km². 64 % golganguovllus lea Ruota bealde, Suomas eará oassi golganguovllus vuhtii válddekeahhtá smávva Norgga beale guovllu (Govva 1). Riikkarádjá lea gessojuvvon guovdu johkarokki Duortnos- ja Muonájogas ja Geaggáneanus.

Čázádatguovlu ollá alpinlágan duottarguovlluin davveoarjjás ja davvin viiddis lavttabáikkiid ja goahccevuo-
vddi čađa Mearrabađa riddui. Máttimus osiin leat vuollegaš eanadoalloguovllut. Golganguovlu ollá 500
kilomehtera davvin máttás ja stuorámus oassi das lea poláragierddu bajábealde.

Govva 1. Duortnosjoga riikkaidgaskasaš golganguovlu ja dan váldo- ja oalgejogat.

Guovllus leat viiddis suodjaluvvon guovllut, eandalii guovllu davimus oasis. Duortnosjohka lea suodjaluvvon luonddudirektiivva (Natura2000-guovlu) vuodul sihke Suomas ja Ruotta. Jogat leat hui dehálaš luossa ja guvžžá lassánanguovllut, muhto guovllut leat maiddái eará áittavullosaš šlájat. Suomas váldorokkit ja oalgejogat lea suodjaleami bires vuhtiiválddekeahhtá máttimus oalgečázadagaid, go fas Ruotas suodja-leapmi gokčá buot oalgerokkiid ja jávrriid golganguovllus.

Sulaid 40 % golganguovllus lea vuovdeeana ja goalm mátoassi šattolašvuoda dáfus hárvves vuovdi ja mies-tagiid gokčan eana. Dakkár jalgesduottar, gos lea dušše vehá dahje ii olláge šattolašvuota lea sulaid 5 %, lavttabáikkiit sulaid 15 % ja siseatnama čázadagat sulaid 5 % oppa guovllu viidodagas. Eará guovllu eana-geavahanhámit leat gávpot- ja ássanhuksen, industriija ja eará huksen ja eanadoallu (Govva 2). Máttaoasis lea šattolaš eanadoalloeana. Guovllus leat mánga áidnalunddot árbebiotohpa ja kulturduovdaga, mat lák-tásis eanadollui, vuovdedollui ja boazodollui.

Guolbanat ja jeaggeguovllut Vazášeana ja Lávnnejiteanu gaskkas. Govva Norrbottena leanstivrra.

Guovlu lea dálkkádaga dáfus hui molsašuddi. Jagi gaskaliekkasvuota lea 0-1 C máttaoasis. Davimus guovlluin Gilbbesjávrris gaskaliekkasvuota lea sulaid -2,6 C. Čázadatguovllus dálvedilli lea hálddašeaddji. Guovllus lea skandinávalaš dálkeguovllu siste hui mihtilmas nannáma dálkkádat- Duortnosjoga vuolleosiin Mearrabađa lagašvuota buktá dálkkádahkii meara váikkuhusa.

Stuorámus oasis čázádatguovllu jahkásaš arvemearri molsašuddá 400 ja 550 mm gaskka. Arvemearri lea unnimus guovllu davveosiin. Stuorámus arvemearit bohtet skandináva duottargollosa oarjevilttiin. Duortnosjoga jahkásaš gaskarávdnjemearri lea 388m3/s.

Čázádatguovlu lea eanaš 200-500 mehtera mearadási bajábealde. Davvi guovlluin leat gitta badjel duhát mehterii olii várit. Duortnosjoga oaivvuš, gos Duortnosjohka álgá, lea dušše 342 mdb. Johka golgá njoaiddo vuollegaš eatnamiid guovdu meara guvlui.

Čázádatguovllu ássan lea biedggus. Ássan lea čoahkkanan eanaš guovtti guvlui, vuolit Duortnosjohkii ja Girona gildii. Jagi 2012 Suoma beale čázádatguovllu ássiidlohku lei sulaid 35 000 ja Ruota bealde sulaid 44 900. Sápmi gokčá Ruota bealde čázádatguovllu obban. Suoma bealde Eanodaga gielda gullá sámiid ruovttuguvlui. Guovllu gieldat Ruotas gullet suoma- ja meangiela hálddašanguvlui, Giron dáid lassin maiddá sámegiela hálddašanguvlui.

Gieračázit

Čázádatguvlui gullet guokte stuorra johkaoppalašvuoda: Duortnosjohka guovllu oarjeoasis ja Muonájohka, mii lea maiddá Ruota ja Suoma gaskasaš rádjajohka davvin. Jogat ovtastuvvet oktan rávdnjn Bájila máttabealde Lappeas. Duortnosjohka golgá Mearrahtii, gos joganjálmmie riddoguovlu gullá maiddá Čázádatguvlui.

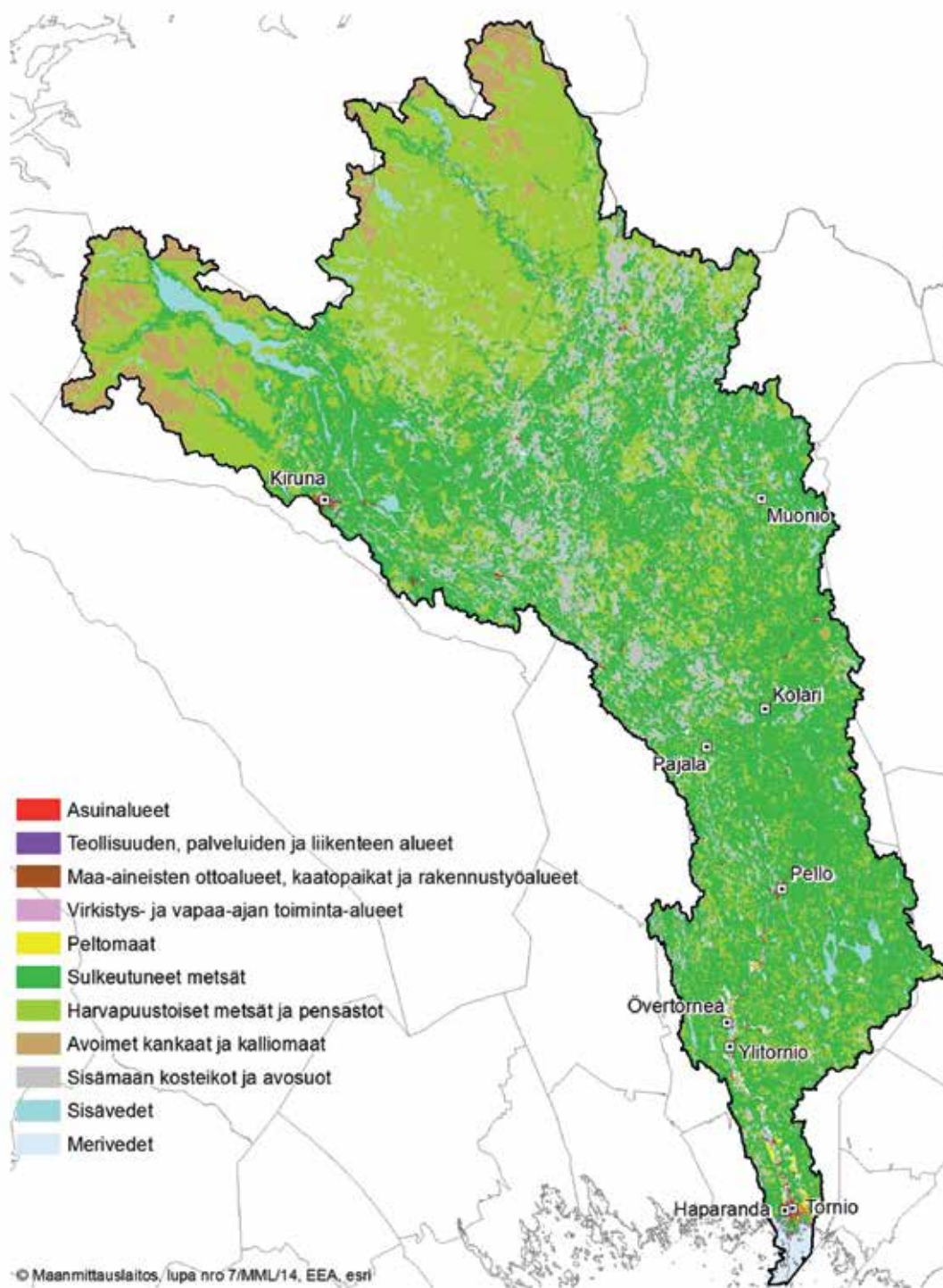
Duortnosjávri lea čázádatguovllu stuorámus jávri. Gabná- ja Vazášeanut lea davvi leat davvioasi stuorámus jogat. Muonájoga badjeoasi gohčodit Geaggáneatnun, ja dasa golget guovllu stuorámus jávrri, Gilbbesjávrrri, čázit. Čunusavvonis Duortnosjohka juohkása ja badjel bealli čázis Dearggeteanu bokte bifurkašuvdnan Gálásetnui. Lávnjiteatnu lea nubbi mearkkašahhti oalgehohka mii golgá Duortnosjoga bokte bifurkašuvnna vulobealde. Vuolimus Duortnosjogas Tengeliöjohka lea stuorámus oalgehogain.

Mearrahtii mihtilmas lea rabas riddu, mohtelágan johkarávnnji golgan, vuollegaš sáltesisdoallu, meara vuollegašvuhta ja guhkes jiekŋagovččasáigodat. Riddoguovllus váikkuha maiddá johtilis eatnamabadjánepmi. Vuollegaš sáltesisdoalu ja vuollegaš liekkasvuoda dihtii mánggat šlájat leat leavvanviidodagas rájain.

Vuodđočázit

Vuodđočáhceresurssat leat eanaš guovllu sáttu- ja čievraeatnamiin, mat šadde jiekŋaáiggi nogadettiin jienja suddama áigge. Dehálepmosat dain oidnojit duovdagis buolžan ja jiekŋajávrriid gáddečohkiidemiin. Čievrabuolžžat leat guvlui mihtilmasa.

Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čázádatguovllus leat sulaid 140 identifiserejuvvon vuodđočáhceguovllu, main muhtumat leat dehálaš juhkančáhcegáldut. Lassin 45 vuodđočáhceguovllu heivejit juhkančáhcegáldun. Mánggat dain leat suodjaluvvon, muhto dihto guovlluin suodjaleami galgá beaivádit dahje dárkkistit.

Govva2. Eanageavaheapmi Duortnosjoga čázádatguovllus.

Torneträsk, Duortnosjávri Girona gielddas. Govva Norrbottena leanastivrra.

Duortnosjoga njálmmádat Mearrabađas, Háhpárándi. Govva Rádjejohkakommišuvdna.

4. Olbmo doaibma ja váikkuhusat

Duortnosjoga čázádatguovllus lea viehka viiddis guoskkakeahtes guovllut ja čáhcefápmohuksemis seastašuvvan čáhcebirrasat. Dán dihtii Duortnosjohka lea áidnalunddot čázádat Suoma ja Ruota geahččanguovllus, muhto maiddái oppa Eurohpá mihttolávas. Davviosiin viiddis guovllut leat suodjaluvvon, ja dain huksema ja infrastruktuorra váikkuhus lea smávis. Čáhcebirrasiidda čuhcet mearkkašahtti váikkuhusat lagamustá Duortnosjoga čázádatguovllu mátta- ja gaskaosiin.

Čázádahkii čuhcet váikkuhusat earálágan eanan- ja čázádagaidávkkástallanhámiin, biebmoávdnasiid doidáseamis ja birasmirkkuin, čáhcefápmus ja eará fysihkalaš váikkuhusain. Biebmoávnnasnoađuheami gáldut leat mánga: čuokkesnoađuheapmin (omd ássiid ja industriija duolvačázit), bieđggusnoađuheapmi (omd eana- ja vuovdedoallu) ja gahčahat (arvvi ja muohttaga mielde bohtán noađuheapmi). 1970-logu manjá sihke industriija ja gielladaid duolvačáhcebuhtisteapmi lea dovdomassii buorránan.

Vulobealde govvidat oanehaččat deháleamos guovllu doaimmaid, mat sihke váikkuhit čáziid dillái ja leat sorjavačča čázádagaid dilis Duortnosjoga golanguovllus.

Guollebivdu

Ruovttudárbo- ja lustaguolástusas lea stuorra rolla Duortnosjoga čázádatguovllus, eandalii Duortnosjohkaleagis ja maiddái eará jávrriin. Guolástus lea dehálaš oassi olbmuid eallinvuogis ja gaskavuodas lundui ja luondduresurssaide, ja maiddái kultuvrra ja identitehta gaskaoapmin. Duortnosjoga golanguovllu čáziid buorre ekologalaš dili vejolažžan dahkan eallinfámolaš ja nana guollenálit leat gáibáduš nu ruovttudárbo- guolástusa go turismma, mii laktása guolástussii, joatkevašvuhtii.

Joga šlájat leat earret eará nuortameara luossa (Salmo salar), hui áittavullosaš guvzá (dápmot, Salmo trutta), čuovža (Coregonus lavaretus), hárri (Thymallus thymallus), áittavullosaš nahkiainen (Lampetra fluviatilis), njáhká (Lota lota) ja máivi (Coregonus albula).

Guolleváriid dikšun ja hálddašeapmi lea rájás sorjjaskeahtes jearaldat, mii gáibida suomelaš-ruottelaš ovttasbarggu. Mánggaid doaibmabijuid leat ollašuhhtán váldorokkis, joganjálmmiin ja Mearrabađas, main guliid vádjoleami oalgejogaide lea lassánišgohtán. Doaibmabijuid dárbbasat boahttevuodasge, vai guvza, čuovžža ja eará šlájaid boahttevuoda sáhtá dorvvastit.

Rádjajohkasoahpamuša (2010) guolástannjuolggadusa mielde Duortnosjoga riddoguovllus sáhtá hárhjit ámmátguollebivddu. Riddoguovlu dahká dehálaš vádjolanfávlli johlki máhcevaš lussii, guvzái ja čuvžii go dat vádjolit mearas ruovttujogaideaset godđat.

Boazodoallu

Boazodoalu hárhjit oppa golanguovllus vuhtii válddekeahhtá guovllu Badjedurdnosis Mearrabahtii. Boazodoallu lea eanet go dušše ealáhus dan váikkuhusa dihtii identitehtii ja kultuvrii. Boazodoalus ii leat mearkkašahtti váikkuhus čázi kvalitehtii, muhto báikkálaš váikkuhus sáhtá leat doppe bohccuid ferte čohket dálvebiebmamii, dahjege guovlluin gos dálveguohtumat leat hedjonan dahje jávkan eará eanageavaheami dihtii. Sápmelaš boazodoallu gáibida vejolašvuoda ávkkástallat cuvkekeahtes luonddu ja buhtes čázi. Čázis, mas lea buorre kvalitehta, lea stuorra mearkkašupmi bohccuide, mat guhtot friddja ja dan mielde borramušbuvttadeapmái, boazodoalu gánnáhahttivuhtii ja vejolaččat boazodoalu vejolašvuodaide joatkit guovllus.

Turisma

Buorre čáhcekvalitehta dahká vuoddu ruovttueatnama ja riikkaidgaskasaš turismii. Turisma lea okta ealáhusain, masa guovlu bidjá resurssaid maiddá boahhtevuodas. Turismadoaimma hárbjeit guovllu fitnodagat, main lea mánggabealat fáldat guolástusa, meahcásteami, guoikka čierasteami, vánddardeami, čuoigama, beanaleanggašvuodjima, guovssahaseallámušaid ja gaskaija beaivváža sihke ja kultuvrra ja dáhpháhusaid beales. Davvi-Eurohpá riikkaidgaskasaš turisma lassána dássidit.

Vuovdedoallu

Vuovdedoallu lea guovllu gaska- ja máttaosiid hálddašeaddji eanageavahanhápmi. Viidodaga dihtii das lea stuorra mearkkašupmi golganguovllu čáziide. Viiddis ájabargguid leat dahkan mángga golganguovllu oalgerokkiid gurrii, eandalii guovllu vuolimus osiin. Ádjagiid dahkama lassin čáhcebirrasii váikkuhit vuovdečuohppamat ja eanavuoddu dikšun ovdal vuovdegilvinbargguid. Vuovdedoalu doaimmat mielldisbuktet biebmoávdnasiid, orgána ja giddesávdnasa golgama čázádagaide, mii dahká smávit čáhcečohkiidemiid gitta. Čázádagaid ávkkástallan golgadeamis lea maiddá dagahan measta buot guoikaossodagaid čollem 1900-logus.

Eanadoallu

Eanadoalu hárbjeit vuosttažettiin Duortnosjoga vuolleoasi guorain, rittus Pelloi rádjai olli guovllus. Mielkebuvttadeapmái sikten eanadoalut dahket váldooasi eanadoallobuvttadeamis. Alladási borramuš- ja biebmávnasbuvttadeapmi gáibida buori čázi mielkebuvttadeamis; ealliid juhkančáhcin ja mielkebuktagiid válmmašteapmái. Eanadoalus bohtán eanemus mearkkašahhti váikkuhusat leat biebmoávdnasiid doidáseapmi gilvvaeatnamiin ja guohtumiin, sihke ádjagiid ráhkadeamis, jávrriid luoitiimiin ja čázádagaid čollem bohtán hydro-morfologalaš váikkuhusat.

Darfebuvttadeapmi

Darfebuvttadeapmi lea lagamustá golganguovllu vuolle- ja gaskaosiin. Darfebuvttadeami oassi čázádaga oppalašnoađuheamis lea unni, muhto sáhtá báikkálaččat leat hui mearkkašahhti. Darfebuvttadanguovlluin bohtán noađuheapmi čoaggana giddesávdnasis, biebmoávdnasiin, mođis ja ruovddis. Darfebuvttadeapmi hárbjevuođu dávjá guovlluin, gos vuovdedoalus lea stuorra mearkkašupmi. Muhtumin darfeeatnamat leat sulfiinaeanaguovlluin main eanavuoddu ájabargguid oktavuodas bohtá riska suvrraluvvamii ja metállaid doidáseapmái.

Ruvket ja eará industriijalaš doaibma

Eanemus mearkkašahhti industriijalágádušat Duortnosjoga golganguovllus leat Girona ja Veaikevári ruovdemálbmaruvket, sihke kroma- ja stállebuvtadeapmi Durdnosis. Kaunisvaara ruvke Bájilis ii leat dál doaimmas. Ođđa ruvkkiid rahpamis leat plánat.

Ruvkedoaibma sáhtá váikkuhit vuodđo- ja gieračáziid hydrologalaš dillái ja nuoskidit čáziid ovdamearkan metállain, hávkkain, suvrra proseassačáziin dahje eará ávdnasiin. Dat makkár váikkuhus loahpa loahpas lea, lea gitta báikkis, málmmas ja geavahuvvon proseassain ruvkkiin.

Rudneoaggun Muonájogas. Guolástus, čuoigan ja mohtorgielkkáin vuodjin leat dakkár olgolihkadanhámit, main johkaleagi ássit ja turisttat liikojit.

Gielddaid ja smávva servodagaid duolvačázit

Duortnosjoga golganguovllus lea eatnatlohkosaš mearri gielddaid duolvačáhcebuhtistanlágádusat, main guokte leat rájáidrasttildeaddji lágádusat. Háhpáránddi lágádus buhtista golganguovllu máttimus oasi duolvačáziid. Buhtistanproseassa manjá čázit luitojuvvojit Duortnosjoga njálbmái. Nubbi oktasaš duolvačáhcebuhtistanrusttet lea Gárasavvonis, mas buhtistuvvon duolvačázit luitojuvvojit Muonájohkii.

Suvdilis ja beaktilis čáziidsuodjaleami geahččančiegas lea dehálaš váldit vuhtii giddodatguovdasaš duolvačáhcebohcciid bázasusaid. Váilevaččat buhtistuvvon duolvačáhci giddodagain váikkuha sihke vuodđo- ja gieračáziid kvalitehtii ja váikkuha vahátlaččat maiddá čáhcekosystemii.

Fysihkalaš nuppástusat

Mángaide čázádagaide leat váikkuhan hydrologalaš ja morfologalaš nuppástusat, dego ádjagiid dahkan, ja čollemat ja čázádagaide váikkuhan vádjolaneastagat. Čázádatguovllus leat maiddá oalgejogat, main čáhcefámu várás ráhkaduvvon vuodđut váikkuhit čáziide.

Čáhcefápmu

Duortnosjoga golganguovllus leat guokte oalgejoga ja okta siidoroggi, mat muddedallogit fápmolágádusain. Suoma bealde Tengeliöjoki čázádagas muddejit Raanujärvi, Iso-Vietonen ja Portimojärvi allodaga. Vuodđu eastá guliid vádjoleami Tengeliökii. Ruota bealde leat guokte fápmolágádusa Puostijokis, maiguin muddejit Puostijärvi. Duortnosjoga guoras lea Kõngäs metallalágádusa fápmolágádus oalgerokkis Bájila vulobealde. Duortnosjohka ii goittotge leat muddejuvvon vuoduin, go dušše oassi joga rávdnjemearis stivrejuvvo fápmolágádussii.

Golgadanfávli Aareajokis Bájila gielddas, gos geađggit leat sirdojuvvon gáddái. Govva Norbottena leanastivrra.

Vádjolaneastagat

Čáhcefápmohuksen ja earát buođđoráhkadusat, ja boastut stellejuvvon dahje boasttusturrosaš geaidnombbut dahket vádjolaneastagiid čáhcealániidda ja cuvkejit čáhcebirrasiid. Čázi rávdnjemeari lunddolaš molsašuddan rievdá ja guliid gođđan- šaddanguovllut billašuvvet. Vádjolaneastagiid leat gávnahan leat mearkkašahtti váttisvuohta Duortnosjoga čázádatguovllus.

Golgadanfávllit

1950- ja 1960-loguin lei dábálaš, ahte čázádagain čollejedje geđggiid, vai daid sáhtii ávkkástallat golgadanfávlin. Muorradárbašiid golgadeami hárjehedje eandalii Duortnosjoga vuolit osiin. Golgadeami várás dahkojuvvon čollemat váikkuhit lagamustá siidojogain. Rokkiid ovddežiin dahkanbargguid leat dahkan 1970-logu rájes, muhto guolleváriid eallin- ja gođđanbirrasiid buorideapmin dárbbášuvvojit ain doaibmabijuid.

Jávregierragiid njiedjamat

Eanadoalu ovdánettiin 1880-logu loahpa rájes mánggaid jávrriid gierraga luite vai oažžu lassieatnama gilvimii. Dás šaddan biebmoávdnasiid doidáseami, jávrriid gitta šaddama ja eallinbirrasiid geahppáneami. Jávrriid čáhcegierraga njiedjamiin leat maiddái dahkan mánggaid buriid lavttabáikkiid lottiide.

Duortnosleagis gilvvaeatnamat leat eanaš johkaguoras Mearrabađas gitta Pello rádjai. Govva Lappi ealahus-, johtolat- ja birasguovddáš.

Sulfáhttavuđđosaš eatnamat

Eatnamat, main lea sulfáhtta, dihttojit riddoguovlluin ja daid guovlluin jogaid guoras, mat ledje Litori-na-meara vuolde jiekŋaáiggi maŋŋá. Eanabadjáneami mielde boares sulfáhttavuđđosaš mearabotni sedi-meanta lea badjánan gierragii ja ádjagiid dahkamat sáhttet dahkat mearkkašahtti váikkuhusaid čázadagain. Duortnosjoga čázadatguovllus dákkár eanaluvvamat leat dábálaččat 90 mehtera mearabodni vuolábeale guovlluin. Dáid guovlluin ádjagiid dahkama oktavuodas vuodđočáhcegiera njiedjá ja sulfáhtta suvrraluvva riššasivran. Suvrraluvvan sáhtta dahkat lossametállaid doidáseami lassáneami čáhcái.

Birrasii váralaš ávdnasat čázadagas

Áibmogearddi bokte leavvan gahčahagat, bázahusat ruvkkiin ja golgamat nuoskiduvvon eanaguovlluin leat váralaš ávdnasiid gáldun siseatnamiid čázadagain. Riddoguovllu čáziid noađuhit industriija bázahusaid lassin nihkkel, kadmium, ladju ja eallisilba. Stuuramus oassi eallisilbagahčahagas johtá áibmogearddi bokte gáiddusfievriseapmin. Áibmogearddi fievriridn eallisilba siseatnama čáziin lea sulaid njeallje geardde stuorát go báikkálaš eallisilbabázahusat.

Johtolat, váralaš kemikálaid fievrredeapmi ja vejolaš johtolatlihkohisvuodát ja geainnuide sálten leat áitagat vuodđočáziide. Sáltti geavaheapmi lea viehka vehá iige mearkkašahtti vuodđočázi kvalitehta hedjoneapmi Duortnosjoga čázadatguovllus leat áicojuvvon.

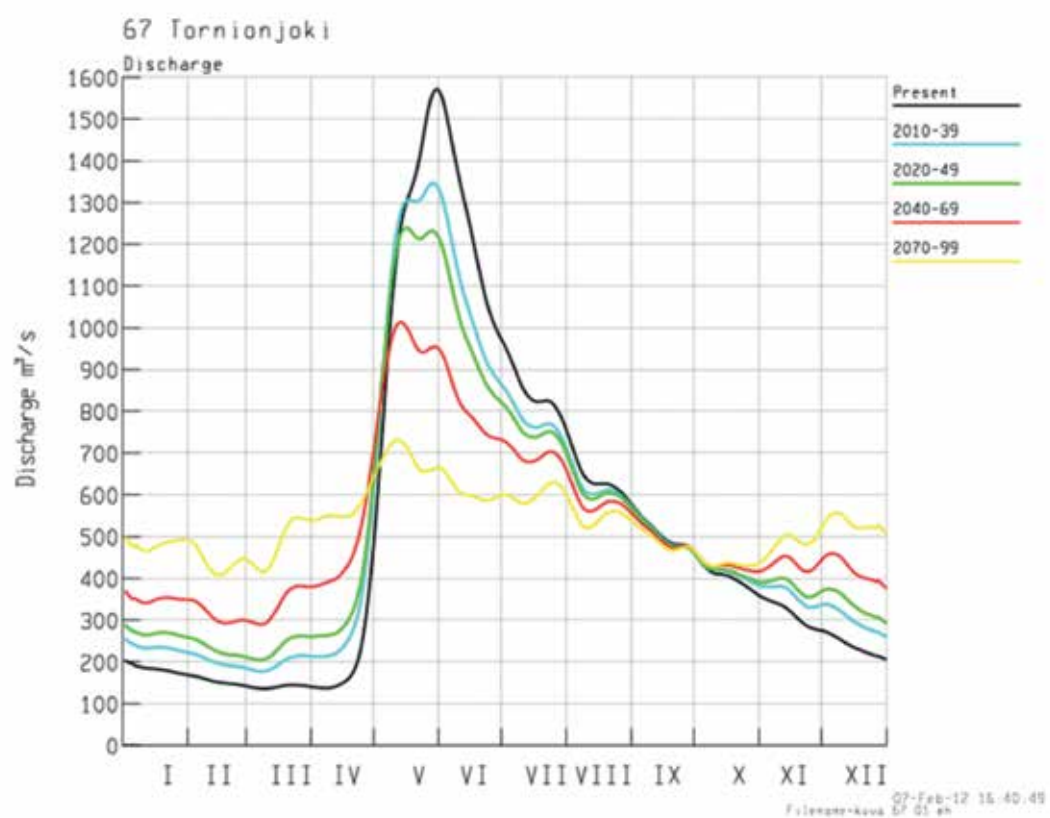
Dálkkádatrivedan ja čáziiddikšun

Dálkkádatrivedama váikkuhusat vurdojuvvojit lassánit jahkečuoddi loahpa rádjai. Stuuramus hydrologalaš čuovvumušat dálkkádatrivedamis vuordehahtti bohtet leat jagiáiggemolsašuddama nuppastusat rávdnjemearis, dulvviid leavttus ja čáhcegierraga dásis. Gaskaliekkasvuodá vurdet badjánit ja arvviid lassánit. Muohttaga suddan lea ain váldodahkki giđđadulvviin lagamus jahkelogiid áigge, muhto dulvvit jáhkkimis unnat jahkečuoddi loahpa guvlui manadettiin (govva 3). Dušše galbmaseamos dálkesenárioid oktavuodas stuuramus einnostuvvon arvemeriguin bisošedje giđđadulvvit dál dásis jahkečuoddi loahpas. Lassánan arvemearri jáhkkimis dahká dulvviid geassemánotbajiin. Máttimus osiin vurdet dulvviid unnat jagi 2050 maŋŋá, muohttaga meari geahppáneami dihtii. Eurohpálaš čáhcegeavahanindeavssa mielde čázis ii Duortnosjoga guovllus boade leat váilevuhta.

Dálkkádatrivedama einnostit dahkat biebmoávdnasiid lassáneaddji noađuheami ja liiggás šaddanválttisvuodát sáhttet lassánit. Eandalii fosfora mearri dálveáigge lassána, muhto nuppe dáfus jahkásaš oppalašbiebmoávnasnoađuheapmi mearraguovllus geahppána muhtun veardde. Vierisšlájaid leavvama riska stuorru eandalii riddočáziin. Liekkasvuodá badjáneami mielde alitdebbo šaddan jávrriin ja rittus lassána, seammá maiddái riska debbuid lieđđumii. Baktearaid mearri čáziin sáhtta maiddái badjánit.

Muohttaga bokte bohtán arvemeari einnostit geahppánit muhtun veardde muhto stuorra arvemearit sáhttet dagahit muohttaga čáhceárvvu lassáneami. Muohttaga mearri ii jáhkkimis boade geahppánit seammá dramáhtalaččat buot máttaoarjjimus oasis Suoma ja muhtun báikkiin Lappi leanas muohttaga mearri sáhtta juobe lassánit. Jiekŋagovččasáiggi einnostit oatnut.

Lassánan rávdnjemearit ja ravdadilit sáhtte mearkkašit stuorát hástalusaid juhkančázi buvttadeapmái sihke doidásančáziid hálldašeapmái ja duolvačáziid buhtisteapmái.

Govva 3. Árvvoštallojuvvon čázi rávnnji nuppástus Duortnosjogas (SYKE VEMALA).

5. Čáziid dilli

Gieračáziid ekologalaš dilli

Suoma bealde mánggat jávrrit ja jogat leat buori dahje earenoamáš dilis, go fas Ruota bealde mánggat čáhcečohkiideami eai ole buori dillái. Siskkit riddočázit leat duhtadahtti dilis ja olggut čáhcečohkiideami buori dilis. Earut dilleárvvoštallamiin bohtet eanaš earálágan klassifiserenvuogádagain. Dán plánajorrisis Suoma beale čáhcedikšunguovllus klassifiserejedje 103 joga, 169 jávrrit ja golbma riddočáhcečohkiideami. Ruota bealde fas 664 joga, 273 jávrrit ja golbma riddočáhcečohkiideami (govva 4, tabealla 1).

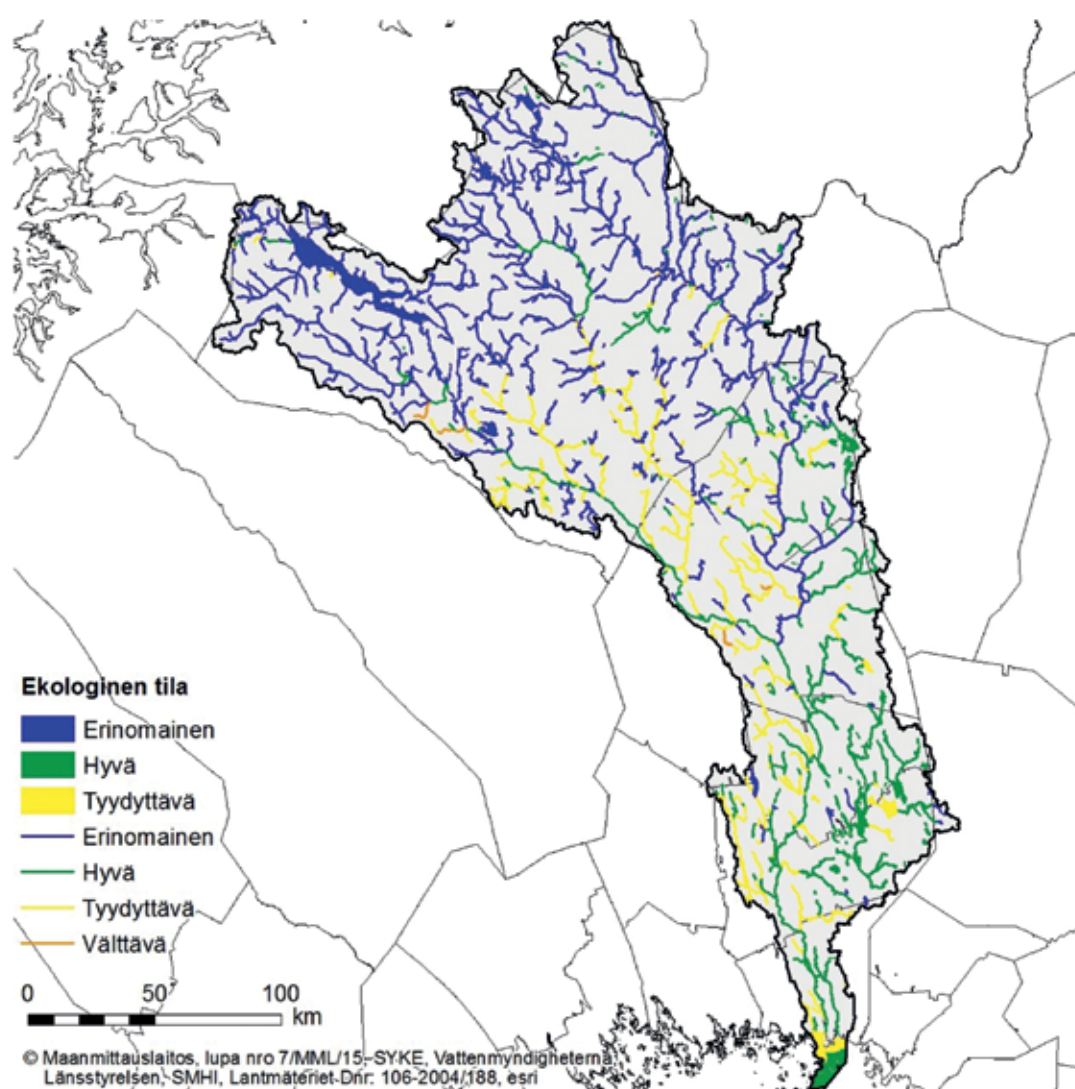
Stuorámuš oassi čáziin leat earenoamáš dahje buorre ekologalaš dilis. Čázadagaid gaska- ja vuolleosiin mánggat čázit leat duhtadahtti dilis. Sivvan leat ádjagiid dahkamat, boares golgadančollemat ja vádjolanestagat sihke biedggusnoađuheapmi vuovde- ja eanadoalus ja ássama duolvačázit. Muhtun šattolašvuoda dáfus liiggás šaddan jávrrit gillájit čáhcegierraga njeaidimis mii lea dahkkon ovdalis. Siskkáldas noađuheapmi dáid jávrriin dahká buorráneami njohcon guhkes áiggi vaikke olgguldas noađuheapmi lea geahpeduvvon. Báikkálaš váttisvuodaid leat bohtán billašuvvan eanaguovlluin ja industriija birasmirkuin. Čáziid mudden váikkuha muhtun čáhcečohkiideamiid dillái.

Golbma riddočáhcečohkiideami eai leat ollán buori dillái. Dáidda váikkuhit sihke Duortnosjoga mielde bohtán noađuheapmi ja njuolga riddočáziide bohtá noađuheapmi (biebmoávdnasat, metállat) industriijas ja servodagaid bázahusain.

Tabealla 1. Gieračáziid ekologalaš dilli Duortnosjoga čáziiddikšunguovllus (čáhcečohkiideamiid lkm)

Ekologalaš dilli	Earenoamáš	Buorre	Duhtadahtti	Dohkkehahtti	Fuotni	II klassifiserenvuovvon
Jávrrit	251	130	56	0	0	5
Jogat	472	133	153	8	0	1
Riddočázit	0	3	3	0	0	0
Ossodat	59,5%	21,9%	17,4%	0,7%	0%	0,5%

Dárkilut dieđut gávdnojit našuvnnalaš siidduin:
www.viss.lansstyrelsen.se ja www.syke.fi/avointieto

Govva 4. Gieračáziid ekologalaš dilli Duornnosjoga čáziiddikšunguovllus.

Ruoŧa ja Suopma leat ovttas klassifiseren oktasaš čáhcečohkiideamiid dahjege daid čáziid, mat dahket riikkaid gaskasaš rájá. Dát čáhcečohkiideamiid leat earenoamáš dahje buori ekologalaš ortnegis, vuhtii váld-dekeahhtá siskkit riddočáziid, maid dilli lea duhtadahtti.

Fámolaččat nupástuhtton čáhcečohkiideapmin lea Suoma bealde nammaduvvon okta johka ja okta jávri. Daid ekologalaš dilli lea duhtadahtti ja mihttomearrin lea buorre fáhtehahtti dilli.

Gieračáziid kemijalaš dilli

Čáhcečohkiideamiid kemijalaš dilli árvoštallo dihto ng. prioritehtaávdnasiid doaluid mielde, mat mihtiduvvot čázis dahje ealániin. Klassifiseremis leat earut Suoma ja Ruoŧa gaskkas, mii dahká árvoštallamiid oktiiveheami váddáseabbon.

Suoma bealde buot čáhcečohkiideamit leat árvoštallon leat buori kemijalaš dilis. Čáhcebázahusinventerema vuodul guovllus ii leat čáhcebirrasii váralaš ávdnasiid bázahusat sisčáziide gahčahaga vuhtii válddekeahhtá.

Riddočáziide boahhtá industriijas nihkkel, kadmium, ladju ja eallisilba. Durdnosa ovddabeale sedimeantas leat áican allánan orgána datneovttastusaid (TBT) doaluid ja joatkkadutkamuššii lea dárbu. Badjánan buollineasttaávdnasiid (bromejuvvon difenylaovttastumit) doalut leat mihtiduvvon guliin riddoguovlluin. Suopma ja Ruota heiveheaba eallisilbii eará rádjáárvvuid, mii dahká earálágan dulkomiid kemijalaš dilis. Ruotas eallisilbba rádjáárvu lea 0,02 mg/kg guolis. Dát rádjáárvu lea sulaidd 10 geardde vuollegut go Suomas geavahuvvon rádjáárvu. Rádjáárvu 0,02 mg/kg lea hui vuollegaš go veardida doaluide davviriikkain ja danin oktage čáhcečohkiideapmi Ruota bealde ii ole kemijalaš buori dillái. Dilli lea seammá maiddái eará guovlluin Ruotas. Suoma bealde čáziiddikšunguovllus eallisilbba rádjáárvvu badjel mannan guliin ii leat áicojuvvon, vaikke muhtun jávrriin eallisilbadoalut leat lahka rádjáárvvu.

Maiddái PBDE rádjáárvvut mannet badjel buot Ruota gieračáziin. Kemijalaš dilli ovdanbuktojuvvo guovtti kárttas. Nuppi kárttas ovdanbuktet kemijalaš dili eallisilbba ja PBDE vuodul ja nuppis eará ávdnasiid vuodul.

Vuodđočáziid dilli

Oktiibuot vuodđočáhcečohkiideamit čázádatguovllus leat 188 st, main 74 Ruota ja 114 Suoma bealde. Vuodđočáziid mearálaš ja kemijalaš dilli lea čázádatguovllus almmolaččat buorre. Rádjáárvvut badjel mannan ávdnasiid doalut eai leat áicojuvvon. Vuodđočáziid dilis dárbbášuvvojit goittotge lassidiedut. Dárkilut diehtu lea ovdanbukton mildosiin 1-4.

Govva Rádjačáhcekommišuvdna / Virve Sallisalmi

6. Čáziiddikšuma doaibmabijut

Suoma ja Ruota čáziiddikšunplánain ovdanbukton doaibmabijuid mihttomearri lea bajásdoallat dahje olahit čáziid buori dillái. Konkrehtalaš doaibmabijuid lassin leat evttohan earálágan stivrenvugiid, dego láhkaásaheami ovddideami, strategijaid, ekonomalaš stivrenvugiid, dutkan ja ovddidan-doaimma ja birasdiđolašvuođa lasiheami.

Goappat riikkat leat Duortnosjoga čáziiddikšunguovllus dahkan iežaska guovllu guoskevaš plánaid. Dárkilut diedut evttohuvvon doaibmabijuin leat bukton ovdan našuvnnalaš raporttain: “Åtgärdsprogram för Botenwikens vattendistrikt 2015-2021” (Ruotta) ja “Tornionjoen vesienhoitoalueen vesienhoidon toimenpiteohjelma pinta- ja pohjavesille vuoteen 2021” (Suopma).

Našuvnnalaš doaibmabidjoprográmmat

Ruota doaibmabidjoprográmma lea čujuhuvvon virgeoapmahaččaide ja gielddaide, main lea ovddasvástádus doaibmabijuid ollašuhttimis. Vásttolaš virgeoapmahaččat sáhttet ollašuhttit doaibmabijuid ieža dahje geatnegahttit vahága dahkan dahje priváhta doaibmiid ollašuhttit daid. Doaibmabidjoprográmma sisttisdoallá eatnatlohkosaš doaibmabijuid, maid virgeoapmahaš galgá ovddidit ja čielggasmahttit eará doaibmiid ovddasvástádusaid. Birasmihttomearit ja doaibmabidjoprográmma čatnet juridihkalaččat našuvnnalaš ja guovlulaš virgeoapmahaččaid.

Suomas doaibmabidjoprográmma lea čujuhuvvon sektoriid guovdu (eanadoallu, vuovdedoallu, industriija jna.) Biraslohpevirgeoapmahaš galgá lohpeimearrádusaidisguin govvidit, mo čáziiddikšunplána lea váldon vuhtii. Čáziiddikšunplánat eai čana njuolga ovttaskas doaimmahárjeheaddjiid, muhto váikkuhus boahtá omd lobiid ja rávvagiid bokte. Deháleamos ovddasvástádus doaibmabijuin lea goittotge doaibmiin (doaimmahárjeheaddjit, riikkavuložat, organisašuvnnat jna.), maid doaimmat váikkuhit čáziide. Mánnggaid Suoma doaibmabijuid vuodđun lea eaktodáhtolašvuohta ja doaibmiid gaskasaš ovttasbargu.

Doaibmabijut Duortnosjoga čáziiddikšunguovllus

Duortnosjoga čáziiddikšunguvlui evttohit eatnatlohkosaš čáziiddikšundoaibmabijuid (tabealla 2). Mánnggat doaibmabijuin geahpedit biebmoávnas- ja giddesávnasnoađuheami eandalii bieđggusnoađuhangálduin, dego eana- ja meahccedoalus ja bieđggusássamis. Biebmoávdnasiid geavaheami hálddašeami evttohit sulaid 10 000 bealldohektárii. Vuovdedoallodoaimmaid čázádatváikkuhusaid geahpedeapmin árvvoštallet dárbbášuvvot sulaid 125 há suodjeavádagaid.

Darfeeatnamiid galggašii dikšut ovddežiin sulaid 8 500 há. Golgadandoaimmaid dihtii sulaid 70 johkačázadaga galggašii ordnet ja divvut eret sulaid 100 vádjolaneastaga.

Vuodđočáziid suodjaleapmin galggašii vuodđudit logemat vuodđočáziid suodjeguovllu. Muhtun čuozáhagain galgá geahpedit vahátlaš ávdnasiid dihttoma.

Dápmoha godđanguovlluid divvun. Govva Mikael Nilsson

Vádjolaneastta ovdal doaibmabijuid (gurut govva) ja doaibmabijuid manŋá (olgeš govva) Govva Länsstyrelsen Norrbotten.

Tabealla 2. Ovdamearkkat Duortnosjoga čázádatguvlui evttohuvvon doaibmabijui

Doaibmabidju	Mihttomearri				
	Geahpedit biebmoávnna- noađuheami	Geahpedit giddesávnna- noađuheami	Geahpedit vahátlaš ávdnasiid	Ekologalaš divvun	Vuodđočáziid ja juhkančáhcegálduid (gieračázit) suodjaleapmi
Eanadoalu suodjeavádagat	x	x			
Eanadoalu lávttasbáikkid	x	x			
Rávven dáluid guovdu	x	x			
Biebmoávdnasiid geavaheami hálddašeapmi (eanadoallu)	x				
Vuovdedoalu suodjeavádagat	x	x			
Ođđačuohppamiid suodjeravda	x	x			
Vuovdegilvimiid suodjeravddat	x				
Vuovdedoalu lavttabáikkid	x	x			
Divvunábargguid čáziiddikšundoaibmabijut	x	x	x		
Čáziidsuodjaleami skuvlen ja rávven (vuovdedoallu)	x	x			x
Dálloalloatnui oaivvilduvvon čáziid suodjaleapmi					x
Geahpeduvvon vuodđočáhceváldin					x
Duolvačáhcebázahusaid geahpedeapmi, vahátlaš ávdnasat			x		
Billašuvvan eatnamiid divvun			x		
Duolvačáziid gieđahallan giddodagaid guovdu	x				
Golgančáziid váikkuhusaid geahpedeapmi	x		x		
Biedggusássama duolvačáziid váikkuhusaid geahpedeapmi	x				
Duolvačáhcebuhtistanlágádusaid váikkuhusaid geahpedeapmi	x				
Darfebuvttadeami váikkuhusaid geahpedeapmi	x	x			
Jogaidd ja jávrriid ekologalaš divvun				x	
Johkajoatkevašvuodá lasiheapmi (vánddardaneastagiid eret váldin)				x	
Golanguovllu čázedoallan-návcca buorideapmi	x	x		x	

Golgadeami dihtii čollejuvvon čáziid divvun			x
Natura 2000 –guovlluid divvun			x
Ájaguovlluid ovddežiin ordnen	x	x	x

Manimuš TRIWA-fidnu (TRIWA III, EU-Interreg) lea okta ovdamearka oktii heivehuvvon doaibmabijuin guovllus. Fidnu mihttomearri lea ovddidit oktasaš doaibmabijuid oalgečáziid divvumii, madda leat čuohcán mearkkašahhti vuovdedoalu váikkus. Fidnu loahpparaporttas lea buktan ovdan doaibmabidjoplána golgadančollejuvvon jogaid ovddežiid divvumis, vánddardaneastagiid eret váldimis dahje meattá stivremis ja giddesávnasnoađuheami miellidbuktán ádjagiid čáziidsuodjalandoaibmabijuid buorideapmin.

Muhtun liiggás šaddan jávrriid divvunbargu lea hástaleaddji siskkáldas noađuheami ja rievdan hydrologalaš diliid geažil. Fámolaččat rievdaduvvon čáziid dili buoridanvejolašvuođat leat ráddjejuvvon muhto muhtun doaimmaid lea vejolaš čađahit.

7. Čáziiddikšuma ovddideapmi

Duortnosjoga guovllus leat dahkan ovttasbarggu čáhceáššiin jo jahkelogiid. Mánggaid hástalusaid galgá goittotge vel čoavdit ovdalgo čáziiddikšun vuodđuduvvá oktilaš árvoštallankritearaide ja čáhcerápmadirektiivva prinsihpat devdojuvvojit. Geavatlaš ovttasbargu dahkkojuvvo vuosttažettiin guovlulaš ja báikkálaš dásis, muhto barggu oktiheiveheami dárbbáša maiddá našuvnnalaš dásis. Oktasaš čáziiddikšuma ja oktiheiveheami figgat beavttálmahttit čuovvovaš čáziiddikšunáigodagas.

Hástalusat

Čáziiddikšunguovllu ráddjen

Ruotas Duortnosjoga čázádat lea oassi Mearrabađa čáziid dikšenguovllus go fas Suomas Duortnosjoga čázádat dahká iežas čáziiddikšunguovllus. Earálágan ráddjemat hehttejit plánabarggu dahkama oktilažžan.

Áššegirjijt

Otná beaivve goappat riikkat dahket iežaska guovllus guoskevaš čáziiddikšunplánaid ja doaibmabidjoprográmmaid. Nuba guovllus lea guovttegeardásaš mearri plánat. Plánain ea earálágan ráhkadus ja lahkonanvuohki, mii dahká oppa guovllu čázádatdikšuma oktilaš gova oažžuma váttisin.

Áigemearit

Riikkain leat iežaska áigetávvalat plánaid gárvvisteamis ja daid gullamis. Dát buktá iežas hástalusaid oktasaš áššegirjiid buvttadeapmái.

Čáziid dili árvoštallanvuogit

Earut čáziid dili klassifiseremis

Ruotas čáziid dili klassifiseremis geavahit ng. “one-out all-out” prinsihpa, mas čáhcečohkiideami dilli me-roštallo fuonimus kvalitehtadahkki árvvu vuodul. Suomas dilleárvoštallama vuodđun lea sierra kvalitehtadahkkiid gaskaárvu. Dát doalvu earálágan klassifiserenbohtosiidda.

Eallisilbba rádjáárvvut

Ruotta ja Suopma geavaheaba eará rádjáárvvuid kemijjalaš dili klassifiseremis eandalii eallisilbba bokte. Kemijjalaš dilli lea nu earálágan rádjajoga goappat bealde (gč. Lohku 4).

Hydro-morfologalaš nuppástusaid árvoštallan

Hydro-morfologalaš nuppástusaid váldojuvvojit vuhtii dilleklassifiseremis oassái earáláhkai Suomas ja Ruotas, mii lea dolvon earálágan bohtosiidda. Ruotas ekologalaš dilli sáhtta lea fuonit go buorre, jus čáhcečohkiideamis lea vádjolaseastagat, golgadančollemat, čáhcefárpmolágádusat, ádjagiid dahkamat dahje báikkálaš eanageavaheapmi.

Čáziid dili čuovvun

Čáziid dili čuovvuma vuodđun lea guktuid riikkaid čáziiddikšunguovllu čuovvunprográmmas. Oppalašgova oažžun čáziin lea hástaleaddji, go čuovvumiid sisdoalut ja čujuheapmi lea oassái earálágan riikkaid gaskka.

Giella

Duortnosjoga guovllus hállet ruoŋagiella, suomagiella, meängiella ja davvisámegiella. Dát dahká hástalusaid ovttasbargui báikkálaš dásis ja dieđihanmateriála buvttadeamis.

Ruhtadeapmi

Ovttasbargu

Ovttasbarggu dárbu Duortnosjoga guovllus gáibida eanet olmmošresurssaid, máŋggagielat buvttademiid ja dulkoma čoahkkimiin.

Doaibmabijut

Doaibmabidjoprográmmain ovdanbukton doaibmabijuid galggašii ollašuhttit vai fáhte dillemihhtomeriid. Doaisttášii ruhtadeapmi ii leat buot doaibmabijuid ollašuhttimii.

Doaibmabijut mat dárbbasuvvojit

Dárkkistit čáziiddikšunguovllu ráddjema

Rájáid rasttildeaddji čáziiddikšuma plánema dáfus čáziiddikšunguovllu ráddjema Ruoŋa bealde livččii dehálaš dárkkistit. Okta molssaeaktu livččii luvvet Duortnosjoga guovllu Mearrabađa čáziiddikšunguovllus ja dahkat oktasaš guovllu Suoma beale čáziiddikšunguovlluin dahje dahkat Ruoŋa bealde guovllus iehčanas čáziiddikšunguovllu. Jus našuvnnalaš lágaid ja njuolggadusaid sáhtta heivehallat, de sáhtta buorebut heivehit oktii plánema dálá čáziiddikšunguovllu ráddjemiin.

Oktiheivehit áigetávvaliid ja prográmmaid

Suopmelaš-ruoŋtelaš rádjajohkasoahpamuša mihttomeriid eai leat čáziiddikšuma plánema oktiheiveheami dáfus vel dievaslaččat fáhten. Čáziiddikšunguovlluid virgeoapmahaččat galget ain lasihit ovttasbarggu dan mihttomearrin, ahte sáhttet buvttadit oktasaš plánaid. Báikkálaš beliid oassálastin lea dehálaš oassi čáziiddikšuma plánemis. Dát gáibida seammá áigetávvala goappat riikkas. Našuvnnalaš dási ovttasbargguin galgá sihkkarastit bargui dárbbasuvvon resurssaid.

Ovttasbargu máŋgga dásis

Beaktilis čáziiddikšumii dárbbasat buori ovttasbarggu guovllus ja rájáid badjel virgeoapmahaččaid, gieldaid, doaimmahárjeheaddjiid, eará čanusjoavkkuid ja riikkavuložiid gaskka. Gielddaid ja riikkavuložiid livččii dárbu oassálastit eanet čáziiddikšumii eará dásiin. Duortnosjoga čáhceparlameantta rolla sáhtašii nannet ja roahkasmahttit oassebeliid oassálastit aktiivvaleappot čáziiddikšunbargui.

Oktasaš klassifiserenvuogit

Galggašii ovddidit ja soahpat oppa guovllus heivehuvvon klassifiserenvugiin. Eandalii dárbu oktilažžan oazžumii lea dahkkiin, gos earut árvoštallanvugiin leat stuorrá. Ovdamearkan eallisilbba rádjearvvuid oktilažžan dahkamis gáibida našuvnnalaš virgeoapmahaččaid ovttasbarggu.

Čuovvumiid oktiiveheapmi

Dálá čáziid dili čuovvunprográmmat Duortnosjoga guovllus galget árvvoštallojuvvot ja ovddidit čuovvunmateriála ja eará dieđu lonohallama.

Gielat

Diehtu čáziiddikšumis galgá leat oažžumis buot guovllus hállojuvvon gielain. Diehtu galgá leat maidái álkit ja čielgagillii oažžumis.

Ovttasbarggu ja doaibmajuid ruhtadeapmi

Beaktilis ovttasbargui dárbbasat doarvái ruhtadeami ja olmmošresurssaid. Doaibmajuid ollašuttima várás galge dahkat strategiija oktasaš fidnuid ruhtadeapmin. Dát dagašii vejolažžan ja álkidahtášii oktasaš fidnuid ollašuttima omd čázádatdivvumiid jna Duortnosjoga čázádatguovllus.

Birasválttisvuođat

Čuovvovaš čáziiddikšuma hástalusat leat prioriterejuvvon dehálamosin Duortnosjoga guovllus:

- Fysalaš nuppástusat
- Eana- ja vuovdedoalu bieđggusnoađuheapmi
- Biebmoávnasnoađuheami geahpedeapmi riddočáziide
- Diehtovuoddu buorideapmi suvrra eatnamiid dihttomin
- Duolvačáziid buhtisteami beavttálmahttin
- Čáhcefuolahusa sihkkarastin

Lassidieđut kapihttalis 6.

Govva Rádjačáhcekommišuvdna.

8. Diehtogáldut

Suopmelaš-ruottelaš radjajohkasoahpamuš:

Ruotagillii http://www.fsgk.se/ny_overenskommelse_med_finland.pdf

Suomagillii http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2010/20100091/20100091_2

Ruota áššegirjjit:

Förvaltningsplan för Bottenvikens vattendistrikt 2015-2021

Åtgärdsprogram för Bottenvikens vattendistrikt 2015-2021

Från Torneälven till Öreälven, Bottenvikens vattenmyndighet, 2010

Ruota čáziiddikšunáššegirjjit čujuhusas www.vattenmyndigheterna.se

Dulveriskaid hálddašanplána, Háhpáráandi (2015): www.lansstyrelsen.se/norrbotten/SiteCollectionDocuments/Gemensam/Sv/manniska-och-samhalle/krisberedskap/Riskhanteringsplan%20gällande%20översvämningsrisk%20i%20Haparanda.pdf

Suoma áššegirjjit:

(Duortnosjoga čázádatguovllu čáziiddikšunplána jagiide 2016-2021) Torniojoen vesistöalueen vesienhoitosuunnitelma vuosille 2016-2021

(Duortnosjoga čáziiddikšunguovllu doaibmabidjoprográmma giera- ja vuodđočáziide 2016-2021) Torniojoen vesienhoitoalueen toimenpideohjelma pinra- ja pohjavesille 2016-2021

(Duortnosjoga-Muonájoga čázádatguovllu dulveriskka hálddašanplána jagiide 2016-2021) Torniojoen-Muoniojoen vesistöalueen tulvariskin hallintasuunnitelma vuosille 2016-2021

Suoma čáziiddikšunáššegirjjit čujuhusas: www.ymparisto.fi/vaikutavesiin

Oktasaš raporttat:

(Duortnosjohka – čázádaga dilli ja noađuheapmi) Tornionjoki –vesistön tila ja kuormitus - Torne älv - tillstånd och belastning (2001).

<http://www.lansstyrelsen.se/norrbotten/Sv/publikationer/2001-och-aldre/Pages/torne-älv---tillstand-och-belastning.aspx>

TRIWA I: Common Finnish and Swedish typology, reference conditions and a suggested harmonized monitoring program (2006)

http://www.lansstyrelsen.se/norrbotten/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/miljo%20och%20klimat/Tillst%C3%A5ndet%20i%20milj%C3%B6n/19_2006_TRIWA_River_Torne_International_Watershed/19_2006_TRIWA_River_Torne.pdf

TRIWA II: Management of an International River Basin 2008 District – Torne River (2008)

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38360>

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-093-6>

TRIWA III: (Vuovdedoalu váikkuhusaid árvoštallan ja čáziiddikšun Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čázádat-guovllus) Metsätalouden vaikutusten arviointi ja vesienhoito Tornionjoen kansainvälisellä vesistöalueella; Forestry impact and water management in the Torne International river basin (2014)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-090-5>

Skogsbrukets påverkan och vattenförvaltningen i Torneälvs internationella avrinningsområde; Forestry impact and water management in the Torne international river basin (2014)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-092-9>

Diehtovuodut:

Ruotta VISS: <http://www.viss.lansstyrelsen.se/>

Suopma Čáhcekárta ja AVOINDATA-bálvalus: www.ymparisto.fi/vaikutavesiin, www.syke.fi/avointieto

Miellddus 1 - Birasmihttomearit ja spiehkaseamit

B irasmihttomearit leat okta deháleamos elemeanttain čáziiddikšunplánain. Lahttoriikkat čatnasit olahit mihttomeriide jagi 2015 rádjai.

Ekologalaš dilli	Birasmihttomearri
Earenoamáš	Birasmihttomearit fáhtejuvvon
Buorre	
Duhtadahtti	Galgá dahkat doaibmabijuid birasmihttomeriid fáhtema ovdii
Dohkkehahtti	
Fuotni	

Mihttomearrin lea gieračáziid buorre kemijjalaš dilli, mii oaivvilda ahte vahátlaš ávdnasiid doalut leat smávva ja ekosystema doaibma dearvvaslaš.

Vuodđočáziid dili mihttomearrin lea buorre mearrái guoskevaš ja kemijjalaš dilli. Čáhcečohkiidemiid, main lea jo buorre dahje earenoamáš dilli, galgá seaillohut.

Spiehkaseamit birasmihttomeriin 2015

Čáhcečohkiidemiide sáhtta dihto eavttuiguin ásaht láivvit birasmihttomeriid, jus buori dili fáhten lea teknihkalaččat veadjemeahttun, ekonomalaččat govttohis dahje čáhcebirrasa dili máhccan lea luonddudiliid geažil njoahci.

Ruota bealde leat 155 joga, 45 jávrri ja okta riddočáhcečohkiideapmi, mat eai fáhte buori dili jagi 2015 rádjai. Suoma bealde 11 jávrri ja 7 joga ja guokte riddočáhcečohkiideami leat duhtadahtti dilis, maid bokte dillemihttomearit eai fáhtejuvvo jagi 2015 rádjai.

Mihttomearreáigetávvaliid guhkideapmi

Dihto eavttuiguin mihttomearreáigetávvaliid sáhtta guhkidit. Dát leat govttohisvuohta teknihkalaš dahje goluid dáfus ja luonddudiliid birgetmeahttunvuohta, mat sáhttet eastit čáhcečohkiideami dili buorránaemi. Áigetávvalguhkideamiid galgá ákkastallat.

Suoma bealde čieža jávrái, čieža johkii ja guovtti riddočáhcečohkiideapmái lea ásahuvvon áigetávval jahkái 2021. Ruota bealde buot čáhcečohkiidemiide áigetávval lea biddjon jahkái 2021 dahje 2027, jus dilli lea fuonit go buorre ja mihttomearri ii jáhkkmis fáhtejuvvo jahkái 2015.

Dillemihttomearit mat eai gáibit nu olu

Čáhcečohkiideapmái lea vejolaš ásahtit mihttomeriid mat gáibidit unnit, jus čáhcečohkiideapmi lea rievdan fámoláččat olmmošdoaimma dihtii dahje luonddudilit dahket mihttomeriid fáhtema govttohis divrrasin dahje veadjemeahttumin.

Suoma bealde njealji dehálaš loddejávraí leat ásahan mihttomearredillin daid dálá dilli, mii lea čáziiddikšuma buori dili fuonit. Jávrriid liiggás šattolašvuohta lea dat dahkki, mii dahká jávrriin dehálaš loddejávriid. Ruotŧa lea ásahan unnit gáibideaddji mihttomeriid eallisilbba ja PBDE dihtii. Dát guoská almmolaččat jo-gaid, jávrriid ja riddočáziid vuhtii válddekeahŧtá báikkálaš eallisilbabázahusaid, maid mihttomearredili fáhtenáigemearri lea ásahuvvon jahkáí 2012 dahje 2027.

Eanet gáibideaddji dillemihttomearit

Sierraguovlluin sáhŧtit heivehit dárbbu mielde čavvgabut birasmihttomeriid. Ovdamearkan joga dillái ása-huvvon birasmihttomearri sáhŧtá leat earenoamáš dilli, jos dat lea muhtun áittavullosaš šlája eallinbiras. Suoma bealde eai leat árvvoštallan sierra doaibmajuid sierraguovlluid buori/earenoamáš dili bajásdoal-lamii. Ruotŧas sierraguovlluide heivehit Ruotŧa láhkaásaheamis suodjalanguovlluide ásahuvvon birasmiht-tomeriid.

Fámolaččat rievdaduvvon čáhcečohkiideamit

Fámolaččat rievdaduvvo čáhcečohkiidemiide heivehit sierra birasmihttomeriid, mat váldet vuhtii, ahte riev-daduvvon čáhcečohkiideamit eai sáhŧe fáhte buori ekologalaš dili, almmá ahte dahket govttohis heht-tehusa čázádaga dehálaš ávkkástallanvugiide (omd šleađgabuvttadeapmi). Birasmihttomearri fámoláččat rievdaduvvon čáhcečohkiidemiide lea buorre dilli mii lea fáhtemis. Kemijalaš dili mihttomearit leat goit-totge seammá go luonddudili čáhcečohkiidemiide. Dillemihttomearri galgá ásahuvvot juohke čáhcečohkii-deapmái sierra, dan mielde go hydrologalaš-morfologalaš nuppástusaid sturrodát lea.

Suoma bealde fámoláččat rievdaduvvon čáhcečohkiidemiid (Tengeliönjoga vuolleoassi ja Iso-Vietonen) ekologalaš dilli, mii lea fáhtemis, lea árvvoštallan duhtadahttin. Buori fáhtenvullosašdili ekologalaš dili fáhtemii Tengeliönjoga vuolleoasis lea dárbu jávkadit vádjolaneastagiid vádjolanguliid ja eará ealániid goar-gnjuma vejolažžan dahkamii. Iso-Vietonen čázádagas čielggadit vejolašvuođa geahpedit vahágiid, mat leat boahŧán muddemis.

Mielddus 2 - Čáziid dili čuovvun

Čáziid dili čuovvuma buvttadan dieđu vuodul klassifiseret čáziid dili ja ásaht birasmihhtomeriid. Dát leat vuodđun dárbbalaš doaibmajuid plánemis. Čuovvunfierpmádat galgá addit oktilaš ja gokčevaš gova čáziiddikšuma čáziid ekologalaš, mearrái guoskevaš ja kemijalaš dilis. Čuovvunprográmain lea vuodđo- ja doaimmalaš čuovvun ja muhtun dáhpáhusain čuovvun, man vuodđun lea dutkan.

Vuodđočáziid dili čuovvun

Vuodđočáziid dili čuovvuma dárkkuhussan lea addit gokčevaš gova čáziiddikšunguovllu vuodđočáziid dilis ja áicat lunddolaš ja olmmošdoaimmas boahtán guhkesáigásaš nuppástusaid. Čuovvun gokčá vuodđočáziid mearrái guoski ja kemijalaš dili. Kemijalas dili čuovvun juohkašuvvá vuodđo- ja doaimmalaš čuovvumii.

Kemijalaš dili vuodđočuovvuma mihttomearrin lea dievasmahttit ja gávnnaht váikkuhusaid árvvoštallama ja lasihit diehtovuodu lunddolaš ja olmmošdoaimmas boahtán guhkesáigásaš nuppástusain.

Kemijalaš dili doaimmalaš čuovvun dahkko daid vuodđočáhcečohkiidemiin, maid dilli lea áitojuvvon fuotnut ja/dahje main leat gávnnaht muhtun vahátlaš ávdnasa badjáneaddji ovdáneami.

Mearrái guoskevaš dili čuovvuma mihttomearrin lea oažžut luohtehahtti árvvoštallama buot vuodđočáhcečohkiidemiid mearrái guoski dilis ja vuhtii váldimin árvvoštallama vuodđočázi mearis, mii lea ávkkástallamis čáziiddikšunguovllus.

Gieračáziid dili čuovvun

Gieračáziid čuovvunfierpmádaga galgá plánat nu, ahte oažžut oktilaš ja gokčevaš gova gieračáziid ekologalaš ja kemijalaš dilis klassifiserema várás. Čuovvunfierpmádat čeahkkana vuodđo- ja doaimmalaš čuovvumis ja čuovvumis, man vuodđun lea dutkan.

Vuodđočuovvuma dárkkuhussan lea oážžut almmolaš ja ovddasteaddji gova gieračáziid dili čáziiddikšunguovllus sihke buvttadit dieđu lunddolaš ja olmmošdoaimmas boahtán guhkesáigásaš nuppástusain. Čuovvumii galget gullat buot biologalaš, fysihkalaš-kemijalaš ja hydro-morfologalaš kvalitehtadahkkit. Čáhcebirrasii váralaš ja vahátlaš ávdnasat galget gullat čuovvumii, jus daid bázahusat leat mearkkašahtti dásis. Vuodđočuovvunfierpmádahkii sáhttet gullat čuovvunstašuvnnat, mat leat oassi maiddái doaimmalaš čuovvumis.

Doaimmalaš čuovvuma galgá dahkat daid čáhcečohkiidemiin, mat leat áitojuvvon, ahte eai ole dillemihhtomeriide. Doaimmalaš čuovvun čujuhuvvo maiddái daidda čáhcečohkiidemiide, maidda čuhcet olmmošdoaimmas boahtán deattut, dego čuokkes- ja bieđggusnoađuheapmi dahje hydro-morfologalaš nuppástusat. Čuovvumiin oážžut dárkilut dieđu, mo deattut váikkuhit čáziide. Doaimmalaš čuovvun lea njuovžilut čuvvojuvvon variábeliid dáfus go vuodđočuovvun.

Dutkamuššii mieigi čuovvun dahkko dáhpáhusaid mielde, jus ii leat dieđus, mii dahká čáhcečohkiidemiid buori fuonit dili dahje go čielgadallat fáhkkestaga nuoskuma váikkuhusaid.

Čáziid dili čuovvun Ruoŋas ja Suomas

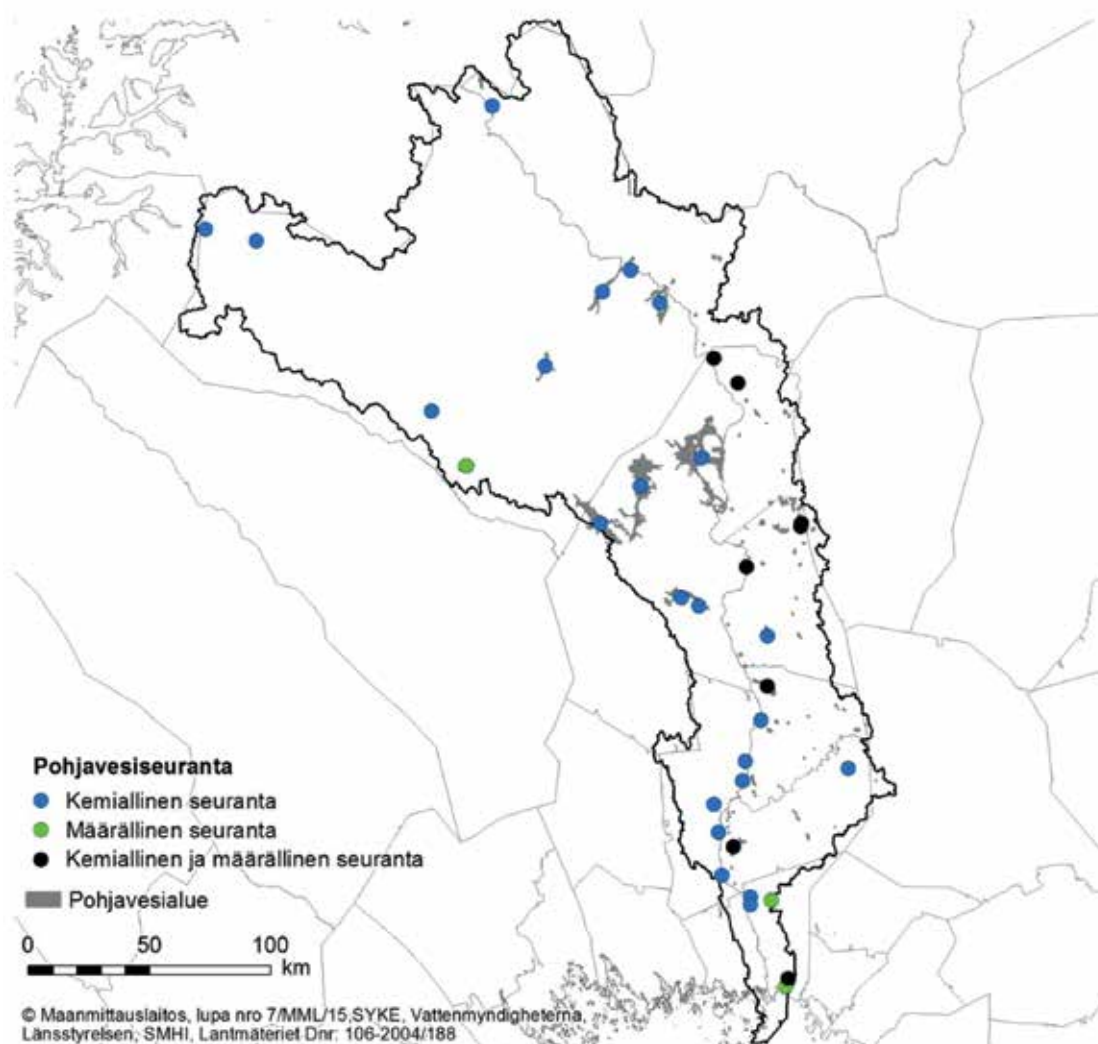
Ruoŋa birassuodjalandoaimmahat ja Suomas birasministeriija vástidit stáhta ruhtadan čuovvumis. Čuovvuma plánemis ja doaibmabijuin Suomas vástidit Suoma birasguovddáš (SYKE), EJB-guovddášat sihke Luonduriggodatguovddáš (LUKE) ja Ruoŋa meara- ja čáziiddikšundoaimmahat (HaV), Ruoŋa birassuodjalandoaimmahat, Geologijja dutkanlágádus ja leanaráđdehusat. Lassin čuovvuma dahket doaimmahárjeheaddjit, čáziidsuodjalansearvvit ja gielddat. Dál Duortnosjoga čáziiddikšunguovllus ii lea oktasaš čázádatčuovvunprográmma, muhto riikkat leat dahkan iežaset guovlluideaskka guoskevaš čuovvunprográmmaid. Ovttasbarggu ja dieđuidlonohallan čuovvuma olis lea dahkkon čuovvumiid oktilažžan dahkama várás oktasaš čáhcečohkiidemiin.

Čuovvunprográmmat mat raporterejuvvojit EU:i

Vuodđočáziid čuovvunprográmmat

Čuovvunstašuvnnat, maid Ruoŋa raportere, leat oassin našuvnnalaš čuovvunfierpmádagas ja oassin guovlulaš čuovvunprográmmaid. Suoma čuovvunprográmma čeahkkana virgeoapmahaččaid (EJB-guovddášat) ja doaimmahárjeheaddjiid dahkan čuovvumiin.

Vuodđočáziid kemijalaš ja mearrái guoskevaš dili čuovvun lea viehka hárve čáhcečohkiidemiin, eandalii unnánaš olmmošdoaimma guovlluin. Kemijalaš dili vuodđočuovvunstašuvnnat lea čázádatguovllus 20 ja mearrái guoskevaš dili čuovvun dahkko golmma vuodđočáhceguovllus.

Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllu vuodđočáziid dili čuovvunstašuvnnat, main raporterejuvvo EU:i.

Gieračáziid čuovvunprográmmat

Ruotas čáziiddikšunguovllu čuovvunprográmma lea čeahkkáigeassu guovllus ollašuhhton čuovvumiin. Čuovvunprográmmii válljejuvvo čuovvunstašuvnnat leat válljejuvvo dainna ákkain, mo čáziiddikšunguovllu virgeoapmahaččat ja mearra- ja čáhcevirgeoapmahaččat leat gárvvistan kritearaid. Ruota čázádatdiehtovuodđu (VISS) sisttisdoallá metadataregisttara buot Ruota čázádatčuovvumiin. Diehtovuđđui lea vurkejuvvo diehtu das, maid ja gos eará čuovvumiin mihtiduvvo. Diehtovuđđui leat maddái vurkejuvvo dieđut, man čuovvunstašuvnna dieđuid leat ávkkástallan čáziid dilleklassifiseremis ja gosa mihtidanbohtosat leat vurkejuvvo.

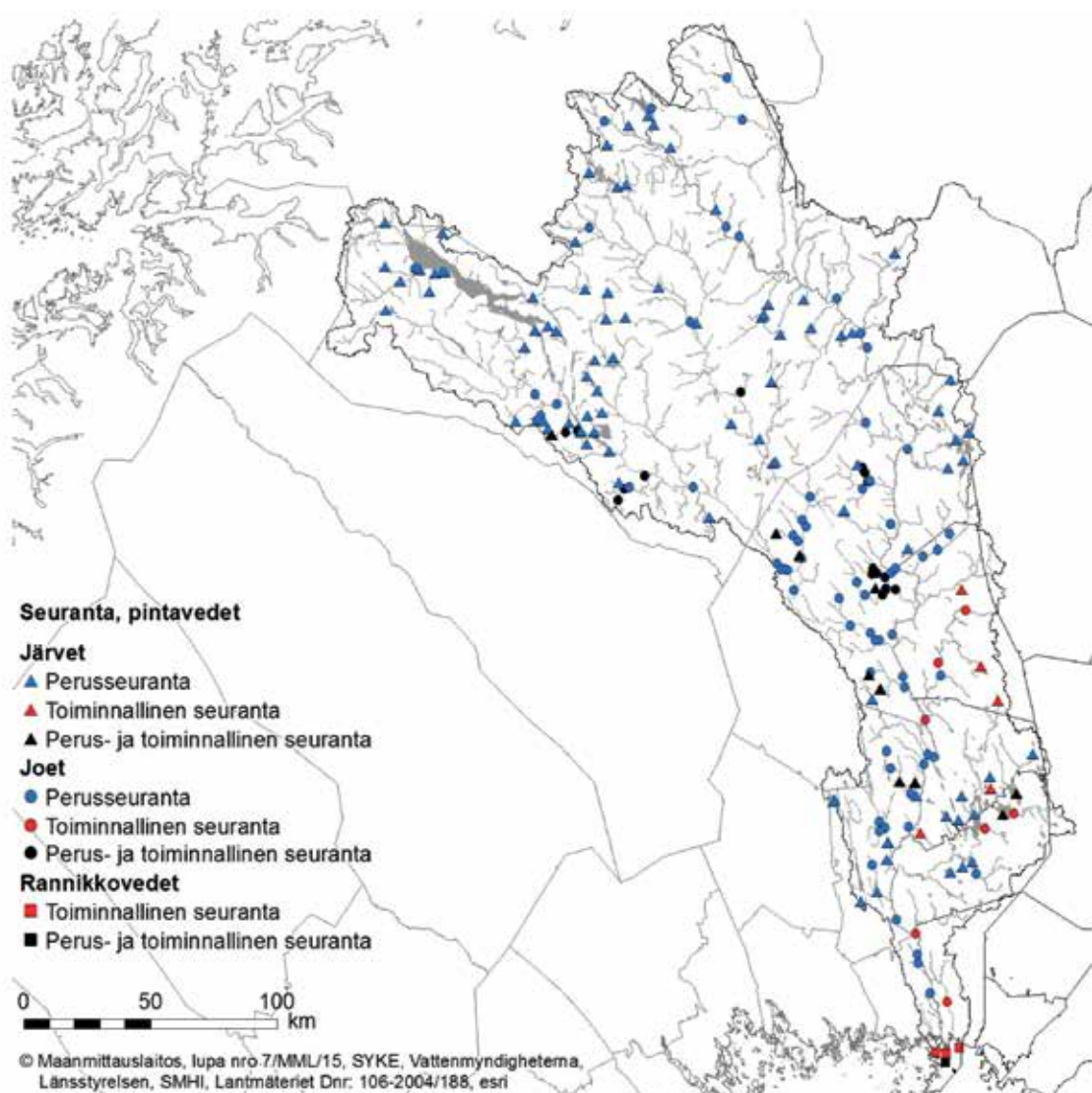
Duortnosjoga guovllus Ruotas čuovvun lea viehka unnán. Viiddis guovlluin, eandalii duottarguovlluin, ii leat olláge bistevas čuovvun. Ruota čuovvunprográmma nuppi čáziiddikšunáigodagas lea dávisteaddji go jagiin 2009-2015.

Maddái Suomas čáziiddikšunguovllu čuovvunprográmma, mii raporterejuvvo EU:i, lea čeahkkáigeassu čuovvumiin, mat gávdnojit. Vuodđočuovvumis leat figgan buoremus vejolaš našuvnnalaš ja guovlulaš gokčevašvuhtii. Refereansaguovlluid válljedettiin leat váldán vuhtii Natura-2000 -guovlluid čuovvun.

Oassi čuovvunstašuvnnain gullet sihke vuodđo- ja doaimmalaš čuovvumii. Mánggat čuovvunstašuvnnat leat stuorra dahje guovlulaččat dehálaš jávrrit ja jogas, muhto maiddái unnit čáhcečohkiideamit, mat ovdastit guovllu almmolaš čáhcečohkiideapmetiippaid. Doaimmalaš čuovvun lea čáhcečohkiidemiin, maiddái cuhcet bieđggus- dahje čuokkesnoađuheamit dahje maid hydro-morfologalaš dilit leat rievdaduvvon. Suomas čuovvunprográmma lea beaiváduvvon jagiide 2014-2016. Mihttomearrin lea ovddeža eanet ovd-dideaddji čuovvunfierpmádat. Ovdamearkan čáhcečohkiidemiid joavkkuide sirremiin oažžut čáhcečohkiideapmetiippaid gokčevašvuoda buoriduvvot. Maiddái refereansabáikkiid ovddasteaddjivuoda ja meari leat lasihan.

Duortnosjoga čázádatguovllus leat vuodđočuovvunstašuvnnat oktiibuot 197 st. Dáin 29 leat maiddái doaimmalaš čuovvuma stašuvnnat. Váldooasis stašuvnnain čuvvot ekologalaš nuppástuddiid ja juohke logádis kemijjalaš dili. Dušše moatti stašuvnnas čuovvut dušše beare kemijjalaš dili.

Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllu gieračáziid dili čuovvunstašuvnnat, main raporterejuvvo EU:i.

Mielddus 3 – Čáziid dili árvvoštallan

Čáziid iešvuodálágit

Giera- ja vuodđočázit ráddjejuvvot čáhcečohkiideapmin. Gieračáhcečohkiideapmái meroštallojuvvo dat tiipa, man vuodđun leat geográfalaš ja lunddolaš iešvuodát. Ruota bealde leat ráddjen buot 1 km² sturrosaš jávrrit ja jogat, maid golganguovlu lea badjel 10 km². Dát leat maiddái klassifiserejuvvon dán čáziiddikšunáigodagas. Go Duortnosjohka gullá Natura 2000 -guvlui, leat maiddái viidodaga beale 0,5 km² sturrosaš jávrrit ja golganguovllu beales maiddái vuollet 10 km² jogat ráddjejuvvon čáhcečohkiideapmin. Buohkanassii Ruota beale čázadagas čáhcečohkiideapmin leat ráddjejuvvon 273 jávrrit, 665 joga ja golbma riddočáhceguovllu. Vuodđočáhcečohkiideapmin leat ráddjen 74 vuodđočáhceguovllu.

Suoma bealde leat ráddjen čáhcečohkiideapmin buot golganguovllus beales badjel 100 km² jogat ja oassi smávit jogain, maid golganguovlu lea 10-100 km². Buot badjel 0,5 km² sturrosaš jávrrit leat ráddjejuvvon dán plánajorrosa áigge. Buohkanassii 103 joga, 169 jávrrit ja golbma riddočáhceguovllu leat ráddjejuvvon čáhcečohkiideapmin Suoma beale čázadaga oasis. Vuodđočáhcečohkiideapmin leat ráddjejuvvon 114 vuodđočáhceguovllu.

Suoma ja Ruota gaskkas leat earut čáhcečohkiideamiid tiippaide juohkimis. Stueramus earru lea das, ahte Suomas eai geavat luonddugeográfalaš guovlluid tiippadahkkin vuhtii válddekeahhtá Davvi-Sámi, mii lea goahccevuoderájá bajábealde. Ruotas čáhcečohkiideamiid juhkkjuvvot joavkkuide golmma luonddugeográfalaš guovllu vuodul: goahccemuorarrájá bajábeale čáhcečohkiideamiid, čáhcečohkiideamiid ordda ja bajimus gáddesárgá gaskasaš guovllus ja čáhcečohkiideamiid bajimus gáddesárgá vulobeale guovllus. Goappat riikkat geavahit čáhcečohkiideamiid dahje golganguovllu sturrodaga, čázi muoldadoallu (ivdneárvu) dahje darfeeatnama doalu golganguovllu tiippaide juohkima dahkkin.

Dábáleamos johkatiipat leat smávva muoldadoalu vuollegis eatnamiid jogat sihke duottarguovllu jogat ja smávva šerres vuollegaš eatnamiid jogat. Darfeanaváldásaš guovlluin čáziin lea dábálaččat muoldadoallu ja dat leat gápmásat. Davvin ja mineráleanaváldásaš guovlluin čázit leat dájvja šerres ja dain leat unnán biebmávdnasat, eandalii duottarguovlluin.

Riddočáhcečohkiideamiid juhkkjuvvot siskkit ja olggut riđđočáziide. Čikŋodat, čázi molsašuvvan ja suologuovllu rabasvuohka leat ovdamearkkat eará tiippadahkkiin.

Ekologalaš dili klassifiseren

Ekologalaš dili klassifiserema vuodđojurdda lea veardidit olmmošdoaimma váikkuhusaid sturrodaga čáhcečohkiideamiid hehttekahtes diliide. Klassifiserema vuodđun leat vuosttažettiin biologalaš kvaliteattadahkkit, muhto maiddái čázi šládja ja hydrologalaš ráhkaduslaš nuppástusat váldjuvvot vuhtii dahkkin, mat dorjot árvvoštallama. Biologalaš šládjadahkkit leat šaddoplankton ja eará čáhcešattolašvuohka, bodneallit ja guolit. Go biologalaš materiála lea ávkkástallamis dušše oasis gieračáziin, geavahit maiddái áššedovdiárvvoštallama, man vuodđun lea čázi šládja, noađuhanmáallet ja diehtu hydro-morfologalaš nuppástusat, dego buodut ja golgadanfávlliid čollemat ja eará olbmo doaimma deattut. Dilleluohkát leat earenoamáš, buorre, duhtadahtti, dohkkehahtti ja fuotni.

Ekologalaš klassifiseren Duortnosjoga čáziiddikšunguovllus vuodđuduvvá eanaš jagiid 2006-2012 čuovvunmateriálii, luodduinventeremiidda, báikediahtaanalysaide ja málliide.

Eanemus fuomášahtti earru Suoma ja Ruota klassifiserenvuogádagaid gaskkas lea dat, ahte Ruotta geavaha ng. “one out – all out” -prinsihpa dahjege dilli meroštallo heajut šládjadahkki mielde. Suomas geavahit buot šládjadahkkiin ovtastuvvon árvvoštallama. Hydro-morfologalaš šládjadahkkit sáhttet vuolidit dil-leárvvoštallama buori fuonibun. Fysihkalaš-kemijjalaš šládjadahkkit sáhtte Ruota klassifiserenvuogádagas heajudit dili earenoamážis buorin dahje buoris duhtadahttin. Suomas hydro-morfologalaš dili árvvoštallan lea dahkkojuvvon eanaš fámoláččat čollejuvvon, huksejuvvon ja muddejuvvon čáhcečohkiideamiide.

Kemijjalaš dili klassifiseren

Kemijjalaš dili klassifiseremis fuomášumi gáibidan ávdnasat leat meroštallojuvvon EU prioritehtaávnnašdirektiivvas. Našuvnnalaččat meroštallojuvvon čáhcebirrasii vahátlaš ávdnasat váldojuvvojit vuhtii ekologalaš dili klassifiseremis. Jus prioritehtaávnnašdirektiivvas meroštallojuvvon ávdnasat eai dihtto čáhcečohkiideamis, kemijjalaš dili lea buorre. Jus oktage ávnnaš manná rádjáárvvuid badjel, kemijjalaš dili ii leat buorre. Kemijjalaš dili meroštallojuvvo vahátlaš ávdnasiid doaluidda vuodul čázis dahje guliin dahje eará ealániin. Kemijjalaš dili klassifiserema vuodđun Duortnosjoga guovllus leat čuovvunmateriálat ja guliid eallisilbamerostallamat. Árvvoštallama vuodđun leat čáziiddikšunguovlluguovdasaš bázašuvveninventeremis ja dan vuodul dahkkojuvvon áššedovdiárvvoštallamis.

Prioritehtaávnnašdirektiivva lea dohkkehuvvon jagi 2013 ja dat boahká fápmui jagi 2018. Ruotta heiveha ođđa rádjáárvvuid jo dán plánajorrosa klassifiseremis muhto Suopma ii. Dát doalvu sierra dulkomiidda kemijjalaš dilis gieračázis PBDE-ovttastusaid dáfus.

Eallisilba ja PBDE

Suomas ja Ruotas alla eallisilbadoalut gávdnojit guhká joatkašuvvan bázašuvveninventeremis ja gahčahaga ja eana-vuoddu lunddolaš iešvuodaid dihtii. Dát oidno maiddá čáhcečohkiideamiin ja omd hávgga ja vuskkona eai ávžžut borrat stuorra meriid.

Suomas ja Ruotas guliid eallisilbadoaluin eai leat stuorra earut, muhto riikkat heivehit eallisilbba bokte earálágan lahkonašuvveninventeremis. Ruotta heiveha prioritehtaávnnašdirektiivva rádjáárvvu, Suopma bealistis geavaha allagat rádjáárvvuid, main leat váldán vuhtii eallisilbba duogášdoalu luonddus. Ruotas kemijjalaš dili lea buorre dušše dain čáhcečohkiideamiin, gos eallisilbadoallu lea vuollel 0,02 mg/kg guolis. Suomas klassifiserema rádjáárvu lea 0,02 mg/kg + duogášárvvu. Rádjáárvvu molsašudda 0,20 - 0,25 mg/kg gaskkas čáhcečohkiideami tiippa mielde.

Maiddá PBDE rádjáárvvu árvvoštallet mannat badjel Ruotas buot gieračáhcečohkiideamiin. Klassifiserenvugiid earuid dihte orru nu, ahte Ruotas čázit leat šaddan eallisilbba ja PBDE vullosažžan, vaikke birrasa doaluin eai olus leat earut riikkaid gaska.

Mielddus 4 – Sierra guovllut

Čáhcerápmadirektiivva mieldde sierra guovllut leat eallinbirrasa dahje šlája suodjaleapmái meroštallojuvvon guovllut, dálloalločázi ávkkástallama guovllut ja vuojoančázit

Natura 2000

Dakkár Natura 2000 -fierpmádahkii gullelaš guovlu, mas čázi bajásdoallan dahje buorideapmi leat dehálaš eallinbirrasa dahje šlája suodjaleami dáfus, galgá laktit čáhcerápmadirektiivva čuoovu suodjalanguovlluid registarii. Muoná- ja Duortnosjohka mieldde logadettiin mánggat oalgejogat, Ruota bealde maiddái mánggat smávva jávrrit, gullet Natura 2000 -fierpmádahkii. Guovlu sistsidoallá viiddis ja árvvolaš luondudili jogaid ja mánggaid luondudirektiivvas máinnašuvvon eallinbirrasiid ja šlájaid, omd skálžu, čavrris ja heanggosuoidni. Čázádat lea maiddái okta hárvves EU guovllu johkassystemain, gos lea oalle nana nuortameara luosa nálli. Suomas lea spiehkastat luondudirektiivvas máinnašuvvon guollešlájain.

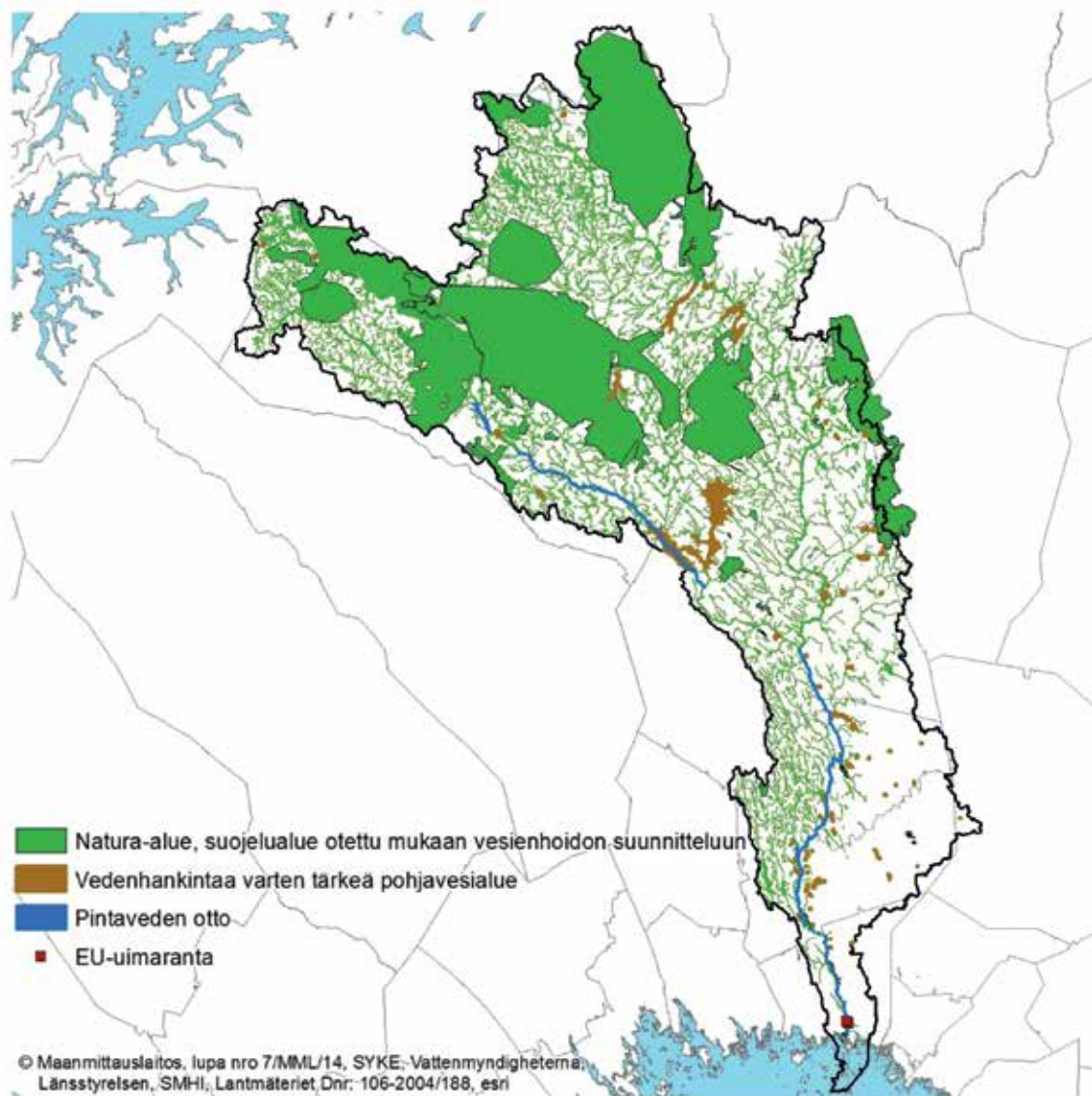
Lassidiedut Suoma ja Ruota kritearain Natura 2000 eallinbirrasiin ja šlájain TRIWA II – raporttas: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38360>

Dállodoalločázi váldimii geavahuvvon čázit

Dállodoalločázi váldimii geavahuvvon čázit leat čáhcečohkiideamit (giera- dahje vuodđočáhcečohkiideamit), main váldo dálloalločáhceatnui (sihke fásta ja lustaáigge viesut) badjel 10 kubihka jándoris dahje badjel 50 olbmo dárbbuide dahje maid sáhtta boahttevuođas geavahit boahttevuođa čázesháppomii. Duortnosjoga čáziiddikšunguovllus leat oktiibuot 79 dálloalločázeváldimii geavahuvvon čáhcečohkiideami, main 69 Suoma ja 16 Ruota bealde.

Vuojoančázit

Vuojoančáhcedirektiivva mihttomearrin lea dorvvastit vuojoančáziid kvaliteahta. Vuojoančázit leat dakkár vuojoangáttit, main navdet fitnat vuojoanbajis fuomášahtti meari vuojoadeaddjit beaivvi áigge. Suoma bealde leat guokte EU-vuojoangátti muhto Ruota bealde ii oktage. Gielddat leat ovddasvástádusas vuojoančáziid dili gohcmis, reporteremis ja vejolaš doaibmabijuin.

Sierra guovllut Duortnosjoga riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguovllus.

Mielddus 5 - Eará čáziiddikšumii váikkuhan EU-direktiivvat

Dulvedirektiivva

Dulvedirektiivva mihttomearrin lea geahpedit ja hálldašit dulvviin boahtán riskkaid olbmuid dearvvašvuh-tii, birrasii, kulturábái ja ekonomijai. Direktiivva gáibida EU-lahttoriikkaid identifiseret mearkkašahti dul-veriskaguovlluid sisčáziin ja riddoguovllus ja gárvvistit dáid guovlluide dulveriskka hálddašanplánaid jahkái 2015 rádjai. Dulveriskka hálddašanplánat ja čáziiddikšunplánat ja virggálaš gullamat heivehuvvojit oktii.

Dulveriskkaid hálddašanplánat beaiváduvvojit guđa jagi gaskka. Plánaevttohusas galgá gullat eará čanus-joavkkuid ja riikkavuložiid. Gullanáigi lea Ruotas guokte ja Suomas guhtta mánu. Doaibmabijuid ollašuhttet lagamustá gielddat ja áššáiosolaš virgeoapmahaččat.

Oktasaš čázádatguovlluin ránnjáriikkaid galgá heivehit oktii dulveriskka hálddašeami. Doaibmabijuid, mat lasihivčče dulveriskka nuppi riikka guovllus, ii oaččo dahkat. Lassin galgá váldit vuhtii guhkes áiggi ovdánan-oidnosiid, dálkkádatriegdan maiddá, ja direktiivva čuovvu suvdilis eanageavahanhámiid.

Duortnosjoga čáziiddikšunguovllus lea okta oktasaš dulveriskaguovlu; Duortnus-Háhpárándi. Dán jorrosis eai leat dahkan oktasaš dulveriskkaid hálddašanplána, muhto našuvnnalaš plánain leat buktán ovdan oktasaš mihttomeriid ja doaibmabijuid. Dákkár doaibmabijut leat ee. Suensaari dulveravdda alideapmi, duolvačáziid leavvama eastin ja buhtes juhkančázi oažžuma dorvvasteapmi.

Riikkaid gaskka ovttasbarggu barget Norrbottena leanastivrra, Servodatsuodjalan- ja válmmašvuodávir-geoapmahaš (MSB), Lappi EJB-guovddáš ja Suomelaš-ruottelaš rádjajohkakommišuvdna.

Čáziiddikšuma doaibmabijuid ja dulveriskkaid hálddašandoaimmat eai galgga hehttet nuppiid mihttomeriid. Našuvnnalaš dulveriskkaid hálddašanplánain ovdan buktojuvvon doaibmabijut váikkuhit sierra vugiin

čáziiddikšuma mihttomeriide. Čáziiddikšuma doaibmabijuid leat árvvoštallan miehtemielalažžan dahje neutrálan dulveriskaid hálddašeami mihttomeriid dáfus.

Mearrastrategiijadirektiivva

Mearadikšuma doaibmabidjoprográmmas, mii lea oassi mearadikšunplánas, meroštallojit dat doaibmabijut, maiguin fáhtejuvvo Nuortameara buorre dilli jagi 2020 rádjai. Doaibmabidjoplána vuodđun lea mearraguovllu dáládili árvvoštallan, mii dahkkui jagi 2012. Doaibmabijuid plánemis galgá váldit vuhtii maiddá čáziiddikšunplánain ovdan buktojuvvon doaibmabijuid váikkuhusaid.

Suomas plánemis vástida birasministeriija ovttaš Suoma birasguovddážiin ja rittu EJB-guovddážiiguin. Maiddá eará ministeriijat, virgeoapmahaččat ja lágádusat leat mielde plánenproseassas. Doaibmabidjoprográmmas dollojuvvui gullan 15.1.-31.3.2015 ja dat dohkkehuvvui 3.12.2015. Ruotas meara- ja čáziiddikšundoaimmahat lea váldoovddasvástádusas mearadikšuma plánemis. Gullan dollojuvvui 1.11.2014-30.3.2015-.

Direktiivva geatnegahtta lahttoriikkaid, geain leat oktasaš mearraguovllut, heivehit oktii mearadikšuma doaibmabijuid. Suoma, Ruota ja Estteeatnama gaskkas leamašan lávga ovttasbargu doaibmabidjoprográmmaid gárvvisteami. Oppa Nuortameara guovllus ovttasbarggu ja oktiiheiveheami leat dahkan HELCOM:a olis.

Suoma mearadikšuma doaibmabidjoprográmmaevttohusas leat ovdan buktojuvvon doaibmabijut guoskadettiin biebmoávdnasiid ja vahátlaš ávdnasiid geahpedeami, guollenáliid suvdilis ávkkástallama, ruskaluvvama ja čázevullosaš šláma geahpedeami. Maiddá fysalaš vahágiid geahpedeami ja mearabodni eallinbirrasiid seailuma ja mearrabirrása mánggahámatvuoda suodjaleami guoskevaš doaibmabijuid leat evttohan. Lassin leat evttohan mearrajohtima dorvvolašvuoda lasiheadji doaimmaid.

[illegible]

[illegible]

